

ISSN 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

YIL:37

SAYI:440

AĞUSTOS 2014

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Kayseri Kültür ve Turizm Derneği adına
Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRK TEN (Erciyes Dergisi Emektarı)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (Süleyman Demirel Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)

Doç. Dr. Mustafa SEVER (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Kudret ALTUN (Erciyes Üniversitesi)

Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)

Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ
Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı
Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8
38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

erciyesdergisi@mynet.com

alimgercel@mynet.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA

<i>Silifke Yörükleri ve Bazı Kavramlar Üzerine</i>	
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.....	1
<i>Nasıl Olmalıyız? (Müslüman'ın Özellikleri)</i>	
Bedrettin KELEŞTİMUR.....	6
<i>Bizimdir (Şiir)</i>	
Hızır İrfan ÖNDER.....	8
<i>Kara Elmas Uğruna... (Şiir)</i>	
M. Nihat MALKOÇ.....	8
<i>Türkülerde Ahras Dile, Bülbül Güle, Arı Bala Gelir</i>	
Dr. Halil ATILGAN.....	9
<i>Haydutlar Güzergâhında (Şiir)</i>	
Moralı	11
<i>Eser Dediğin (Şiir)</i>	
Muhsin BOZKURT	11
<i>Dözüner mi Firgete Can (Şiir)</i>	
Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN	11
<i>Âşık Yoksul Derviş'ten Soma Şehitlerine</i>	
Abdülkadir GÜLER.....	12
<i>Ahval-i Beyan</i>	
İbrahim ŞAŞMA	13
<i>Ah, Bakü Rüzgârları!</i>	
Oraz YAĞMUR.....	14
<i>Bir Ümit (Şiir)</i>	
Zübeyde GÖKBULUT (Gelin).....	16
<i>Vatan Sana Canım Feda (Şiir)</i>	
Mesut İlkay YANIK.....	16
<i>Sait Faik'in Hikâyelerinde Mahalle Kavramının Yansıması</i>	
Ayşe ALÇO.....	17
<i>Kalede Bir Bayrak Vardı</i>	
Mahir ADİBEŞ.....	22
<i>Vicdan Muhasebesi İşığında Durum Muhakemesi</i>	
M. Hâlistin KUKUL.....	23
<i>Umutsuz Âşık (Şiir)</i>	
Gamze NİÇDELİOĞLU.....	26
<i>Türk Olmak Zordur: Irak'ta Türkmen Olmak Daha Zordur</i>	
Prof. Dr. Saadetin Yağmur GÖMEÇ.....	27
<i>Türkçenin Güncel Sorunları-1: İyelik ve Kişi Eklerinin Yanlış Kullanımı</i>	
Dr. Ahmet KAYASANDIK.....	29
<i>Bir Kuş Hikâyesi</i>	
Emine İrem ALAGÖZ.....	31
<i>Karmakarışık</i>	
Selin CANTÜRK.....	32

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 7,5 TL

Yıllık abone bedeli: 50 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 90 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Âlim Gerçel, 116866

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Orta Sanayi Bölgesi, Gazibey Caddesi, Nu.: 15 (Anatamir Karşısı) KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

S ilifke Yörüklerinin kelime dünyası çok zengin olmasına karşılık çeşitli sebeplerden dolayı derlenememiş, bu sebepten de Türkçenin söz varlığı içerisinde yerini alamamış, almışsa da günlük hayatta aktif olarak kullanılmamıştır. Türkçenin söz varlığı zenginleştirilecekse zaman geçirilmeden bu kelime ve kavramlar derlenmeli, üzerinde araştırmalar yapılmalıdır. Bu yazımızda çalışma alanımız halk edebiyatını ilgilendiren kelime ve kavramlar üzerinde durmak istiyoruz.

Sözünü ettiğimiz kelime ve kavramlar ilk sözlüğümüz *Divânü Lügati't Türk*'te araştırılacak daha sonra da günümüzdeki folklorik değerleri hakkında kısa bilgi verilecektir.

Üç Dikenli Bitki: Kör Diken, Çaltı, Azgan

Çocukluğumda üç dikenli bitkiden çok çekmişimdir.

Bunlardan ilki *kör diken* olup çocukluk yıllarımda ayağıma, elimize batması sonucunda annemin dikenin battığı yeri tükürüğü ile temizledikten sonra, dikiş iğnesiyle bir cerrah maharetiyle çıkarmasını dün gibi hatırlarım. Evimizde annemin dışında ablalarım da bu işte epeyce becerikliydiler. Diken çıkarıldıktan sonra ateşe atılır, aksi takdirde dirileceği, hatta gelin olacağından söz edilirdi. Biraz Şamanizm bilen birinin Türk kültüründe kör dikenin Erlik ve taifesine ait bitkilerden olduğunu bu uygulamalardan hareketle söyleyebiliriz. Kör dikenin küçük siyah meyvesi vardır ve yenilir. Hayvanların yemesi için yaprağı da yok gibidir, kısacası bölge halkının düşüncesine göre kör diken işe yaramayan bir bitkidir.

İkinci diken *çaltı dikemidir*. Diken, çalı (Türkçe Sözlük 2009: 389) olarak tanımlanan çaltı dikenini çok sert bir ağaç olup daha çok çiftçilikte *övendire* dediğimiz sopenin yapılmasında kullanılırdı. Ayrıca baharla birlikte meyvesini de yediğimizi hayal meyal hatırlarım. Geçen yıllarda Karaman'ın Ermenek ve Mersin'in Bozyazı ilçelerinde evleri nazara karşı korumak amacıyla çaltının asıldığını görünce şaşırılmıştım. Ayrıca *Silifke*'nin iki, *Bozyazı*'nın bir köyüne *Çaltı* denildiğini hatırlatmak isterim. Çaltı bitkisinin dayanıklı olması, dikeninin çok sert olması, folklorun bir dalı olan nazara karşı kullanıl-

masının sebebi olsa gerektir. Kem gözler olsa olsa çaltı dikenini gibi bir dikenden korkacağına inanıldığından evlerin dış kapısına veya duvarın müsait bir yerine asılmakta ve orada kurumaktadır. Çaltının meyvesine tabağa benzediğinden olsa gerek ki *da-bak* derdik.

Üçüncü dikenli bitki *azgan*dır. *Divânü Lügati't Türk*'te aynı adla bilinen bitki hakkında aşağıdaki bilgiler verilmiştir:

“*Kuşburnu, yaban gülü; ağaçların en kötüsü olup gül gibi sarı, beyaz çiçekleri olan ağaçlık, küpe gibi kırmızı meyveleri olur.*

Kuş yavuzı sagzgan, yığaç yavuzı azgan, yer yavuzı kazgan, budun yavuzı barsgan: Kuşların kötüsü saksağan, ağaçların kötüsü azgan, yerin kötüsü bataklık olan yer, halkın kötüsü de Barsganlılardır.” (Atalay I 1985: 439).

Acaba *Divânü Lügati't Türk*'te tanımı ve bir atasözünde değerlendirilmesi verilen bitki bildiğimiz azgan mıdır? Yoksa farklı bir bitki midir? Kuşburnu, yaban gülü denilmesine bakılırsa üzerinde durduğumuz *azgan* bitkisi bu değildir. Ancak *yığaç yavuzı azgan* denilmesine bakılınca bildiğimiz bitki olduğunu zannediyoruz. Gerçekten *azgan* bitkisi çok kötüdür. Sözü edilen bitkiyi odun olarak yakamazsınız, süpürge yapamazsınız, bu bitkiyi bir tek hayvan sever, o da devedir. Hatta konuyla ilgili olarak Mersin'de bir de atasözü oluşmuştur: “Deveye diken insana...” Bize göre burada sözü edilen diken azgan bitkisidir.

Yayla Ağaçları: Ardıç, Andız

Aslında *andız*la *ardıç* birbirinden hiç ayrılmayan yayla bitkileridir. Eğer bulunduğunuz yerlerde bu iki ağaç varsa orasının yayla olduğuna hükmedilir. Ardıç, Türk coğrafyasında *arça* olarak da bilinir ve dalı daha çok sağaltma işleminde kullanılır. Sarıkeçili Yörükleri arasında kadın hastalıklarına yakalananlar *ardıç* buharına yatırılırlar. Altay Türkleri kötü ruhları kovmak için *arçanın* kuru yapraklarıyla ahır, ev ve benzeri yerleri tütsülerler. Bir başka deyişle Türkiye, Azerbaycan, Balkanlar ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde *üzerlik* otunun gördüğü işi Doğu Türkleri arasında *arça* üzerine almıştır. *Arçanın* yerini bazı coğrafyalarda zeytinin aldığını da hatırlatmak isteriz.

Ardıç ağacının yetişmesi de ardıç kuşu denilen kuşun tohumu yuttuktan sonra, kursağında çimlendirdikten sonra toprakla buluşturmasıyla oluştuğunu da hatırlamamızda yarar vardır.

Diğer yayla bitkisi *andıç* olup *ardıçtan* farkı yapraklarının dikenli (Türkçe Sözlük 2009: 98) olmasıdır. Günümüzde daha çok bilhassa astıma bağlı olarak oluşan hastalıkların tedavisinde pekmezden yararlanılmasıyla ünlenmiştir. Çocukluğumuzda *andıç*ı daha çok meyvesiyle tanırđık. Bu meyve parçaladıktan sonra mahalli ağızda “öküz” adını verdiğimiz çekirdeklerine ulaşırız ki gerçekte yemesi çok hoştu ama karın doyuracak cinsten değildi.

Divânü Lügati't Türk'te Anğduz olarak bilinen bitki daha çok atların karın ağrısının tedavisinde kullanılmaktadır. *Divânü Lügati't Türk'ün* 1071'de yazıldığını düşünürsek demek ki *andıç* bitkisinin meyvesi on asırdan bu yana halk tababetinde kullanılmaktadır. Günümüzde daha kolay bağ kurulabilmemiz için *Divânü Lügati't Türk'teki* bilgiyi aşağıya alıyoruz:

“Anğduz, bu otun kökü çıkarılarak atın karnı ağrıdığı zaman tedavi edilir.

Anğduz bolsa at ölmes: Andıç olsa at ölmez. Çünkü bu kök toz hâline getirilir, atın burnuna üflenir, at kurtulur (Atalay I 1985: 115).

Hayvanlar

Bugün Sarıkeçili Yörükleri arasında hayvanlara verilen adların ilk şekillerini *Divânü Lügati't Türk'te* bulmaktayız. Biz bu yazımızda bütün hayvanları vermek yerine örnekleme yöntemiyle bazılarını sıralamak istiyoruz.

Kısrak: *Divânü Lügati't Türk'te* aynı adla bilinmekte olup bir atasözünde kısrakın attan bile güçlü olduğu anlatılmıştır: “Genç kısrak şu savda dahi geçmiştir: Kız birle küreşme, kısrakla yarışma: Kızla güreşme, kısrakla yarışma (Kızla güreşme, çünkü kızlar kuvvetli olur, seni alt eder; kısrakla yarışma kısrak attan daha çevik, daha sıçrayışlı olduğundan seni yener (Atalay I 1985: 474). Aslında *Divânü Lügati't Türk'te* *kısrak* olarak geçen kavram doğu Türkleri arasında sütünden yapılan kımızıyla, batı Türklerinde ise atların annesi olmasıyla öne çıkmıştır. Bilhassa yüksek tansiyon ve kolesterolün tedavisinde kımızın ne kadar önemli olduğunu Kazakistan'da görev yaptığımız yıllarda bizzat yaşayarak ve uygulayarak öğ-

renmiştik.

Deve: *Divânü Lügati't Türk'te* *teve* (Atalay III 1985: 139) olarak bilinmektedir. Uzun boyundan dolayı Sarıkeçililer arasında, uzun boylu bir kız veya delikanlıdan övgüyle söz edilince; “Deve mü yağlatacaksınız?” denilir. Ayrıca devenin Türk mitolojisinde kötülüğün temsilcisi Şeytan Erlik'in safında zikredilmesi de dikkatlerden kaçmamaktadır. Sarıkeçili Yörükleri arasında devenin erkeğine *daylak*¹, *lök*², *bubur* gibi adlar verilmektedir ki Dede Korkut hikâyelerinde Banu Çiçek'in kalını olarak istenilen hayvanlardan biri de dişisini görmemiş olan *buğra* olup bölgede *bubur* olarak bilinmektedir. Yine deveyle ilgili olarak söylenen fıkramsı atasözleri arasında yer alan;

“Deveye neden boynun eğri demişler?”

“Nerem doğru ki?” atasözü devenin fiziki özelliklerini çok iyi anlatmaktadır.

Dorum: *Divânü Lügati't Türk'te* *torum* (Deve yavrusu, dişisine dişi torum denir (Atalay I 1985: 11) olarak bilinmektedir. Sarıkeçililer arasında bir yaşından büyük deveye *dorum*, deve yavrusuna ise *köse* denilmektedir. Dişi deveye *maya*, *gayalık* erkeğine ise *daylak*, *lök*, *bubur*, *kırcı* gibi adlar verilmektedir. Halk arasında “Lök gibi çöktü.” sözü de göçebe kültürle ilgili olup kaba saba bir şekilde oturan insanlar için kullanılır. “Kara lök gelmiş gemin gever” sözünde ise kara lök ölümü sembolize etmektedir.

Gölük: Sarıkeçili Yörükleri arasında at, kısrak, kulun türünün hepsine birden gölük denilmektedir ki *Divânü Lügati't Türk'te* *köлік* (arka; gölük, yük yükletilen herhangi bir hayvan) (Atalay I 1985: 392) şeklinde geçmektedir. Görüldüğü gibi gölük kavramının *Divânü Lügati't Türk'teki* anlamı ile günümüzdeki karşılığı arasında anlam kaymasına uğradığı küçük bir dikkatle görülebilir. Bilhassa günümüzde arka anlamı hiç bilinmemektedir.

Deke: Sarıkeçili Yörükleri arasında keçilerin erkeğine verilen ad olmakla birlikte *Divânü Lügati't Türk'teki* anlamının biraz farklı olduğunu hatırlatmak isteriz. *Teke*, boynuzundan yay yapılan erkek geyik. Bölgede erkek geyiğe de teke denilmekle birlikte, bilinen anlamı erkek keçilere verilen ad olmuştur.

Deke sakalı: Sarıkeçili Yörükleri arasında te-

1 Türkçe Sözlük'te dişi deve olarak verilmiştir.

2 Türkçe Sözlük'te yedi yaşında büyük erkek deve olarak verilmiştir.

kenin sakalına benzeyen bir bitkiye verilen ad olmakla birlikte günümüzde çenesinde sakalı olanlara keçi sakallı denilmektedir ki bu da bize *Divânü Lügati't Türk*'teki anlamını (Teke sakal: Teke sakallı, köse adam) hatırlatması bakımından önemlidir. Yine *Divânü Lügati't Türk*'te karşılaştığımız bir dörtlükte teke kavramının deke anlamının dışında göçebenin hayatını ifade etmektedir:

Koçngar teke şeşildi: Koç, teke ayrıldı

Sağlak sürüğü koşuldu: Sağmal sürüü koşuldu

Sütler kamus yuşıldı: Sütler büütün aktı

Oğlak kuzu yamratur: Oğlak kuzu karışır (Atalay III 1985: 102-103).

Keklik: *Divânü Lügati't Türk*'te de *keklik* (Atalay I 1985: 479) olarak bilinmekte olup Türk kültür hayatında deyimden türküye, hayvan masalından efsaneye kadar pek çok yerde örneğiyle karşılaşmaktayız.

Oğlak: *Divânü Lügati't Türk*'te de *oglak* olarak bilinmektedir. Yine *Divânü Lügati't Türk*'te geçen iki savda karşımıza çıkmaktadır: “*Ağilda oğlak togsa arıkta atı öner: Ağilda oğlak doğsa ırmakta arkta otu biter. Azık için kaygı çekme anlamındadır. Oglak yiliksiz oğlan biligsiz: Oğlakta ilik, çocukta bilgi yok* (Atalay I 1985: 119-120).

Sirke: *Divânü Lügati't Türk*'te de aynı adla bilinmekte olup “başta türeyen bit yumurtası, sirke (Atalay I 1985: 430)” olarak açıklanmıştır. Sarıkeçili Yörükleri arasında sirke, bit yavrusu anlamı dışında sineklerin yumurtası olarak da bilinir. Örneklendirecek olursak yazın en sıcak mevsimlerinde keçi ve koyunların arasında yaşayan insanların kulağına, gözüne sinek sirke atar. Tedavisi *kurt otu* denilen bir ottadır. Sözü edilen ot, kaynar suyun içerisine atılır. Genellikle bir leğen olan bu kap sineğin sirke attığı kısım buhara tutulurken hastanın üzeri bir tülbentle örtülür. Buharın mı, yoksa otun mu etkisiyle bilinmez ama hasta hemen iyileşir. Ayrıca *Divânü Lügati't Türk*'te de belirtildiği gibi sirke daha çok saçların arasında olur ki buna bitlenmiş yerine sirkelenmiş denilmektedir.

Toklu: *Divânü Lügati't Türk*'te *toklu* (Altı aylık kuzu, toklu (Atalay I 1985: 431).olarak bilinmektedir.

Kuzgun: *Divânü Lügati't Türk*'te de aynı adla bilinmekte olup bir atasözünde de geçmektedir: *Böriününğ ortak, kuzgununuğ yığaç başında: Kurdunki*

ortak, kuzgununki ağaç başında (*kuzgun kurdun avladığı şeyle ortak olur, fakat kendi avladığı şey ağacın başında durur* (Atalay I 1985: 439-440). Sarıkeçili Yörükleri arasında kuzgun hem kartal hem de karga için kullanılır. Eğer sürüye kurt girmişse o bölgeye kuzgunun toplanacağından söz edilir. Benzer bir özelliği 16. yüzyılın başında yazıya geçirilen Oğuzların kahramanlık destanı diyebileceğimiz *Dirse Han Oğlu Boğaç Han* hikâyesinde de görmekteyiz. Boğaç'ın annesi kaybolan oğlunu bulmak için kırk ince belli kızla çıktığı Kazılık Dağı'nda tıpkı Sarıkeçili Yörüklerinde olduğu gibi, kuzgunun toplandığı yere kırk ince belli kız ile gittiğinde yaralı oğlu Boğaç'ı bulur.

Buzağı: *Divânü Lügati't Türk*'te buzağı olarak bilinmekte ve bir atasözünde geçmektedir: *Endeki buzağı öküz bolmas: Ev danası öküz olmaz. Sar, şerefte, fazilette, yükseldiğin hâlde bısımlarının hâlâ çocuk saydığı kimseler için söylenir* (Atalay I 1985: 446). Sarıkeçili Yörükleri *buzağı* yerine daha çok *tana* kelimesini kullanmaktadırlar.

Çeşitli Yörük Kavramları

Tekne: *Divânü Lügati't Türk*'te de aynı adla (Atalay I 1985: 434) geçmektedir. Sarıkeçili Yörüklerinin tekneleri daha çok kuyu başlarından ağaçtan oyularak yapılır. Ayrıca hayvanların yem yedikleri yere *batmanın* yanı sıra *tekne* denilmektedir.

Örken: *Divânü Lügati't Türk*'te *örken* (urğan) (Atalay II 1985: 108) olarak bilinmektedir. Sarıkeçili Yörükleri arasında örken hem argoda, hem de *örken örmek* deyiminde kullanılmaktadır ki bu deyim *Divânü Lügati't Türk*'te örgen uruldı (Urgan örmek) (Atalay I 1985: 195) şeklindedir.

Sındı: *Divânü Lügati't Türk*'te *sındı* (makas) (Atalay I 1985: 418) şeklinde geçmekte olup sadece Sarıkeçili Yörükleri arasında değil Türk dünyasının büyük bir kısmında makas yerine kullanılmaktadır. Kelimenin kökünün sınıktan türediğini düşünecek olursak sınıkçı da aynı şekilde kırıkçı, çıkıkçı yerine Türkiye içinde ve dışında kullanılmaktadır.

Çarık: *Divânü Lügati't Türk*'te *çaruk* olarak bir atasözünde geçmektedir:

Yadbag atı çaruk küci azuk: Yaya kimsenin atı çarığı; kuvveti azıdır. Bu sar, kuvvetsiz düşmemek, ayağını aşındırmamak için hazırlıklı bulunması emrolunan kimse için söylenir (Atalay I 1985: 381). Sarıkeçili Yörükleri arasında “kürt yer çarığına bakar” atasözünde ya-

şamaktadır. Çarık, Sarıkeçili Yörükleri arasında pek bilinmez, onun yerine *edik* adını verdikleri bir çeşit çizme giyerler. Ayrıca Mersin ili Anamur ilçesinin bir beldesinin adı da *Çarıklar*'dır ki *Divânü Lügati't Türk*'te "Türklerde bir boy olup "Barçuk"ta otururlar (Atalay I 1985: 381) denilmektedir.

Bıçak: *Divânü Lügati't Türk*'te *bıçek* olarak bir atasözünde *Nece yitik, bıçek erse öz sapın yonumas: Bıçak ne kadar keskin olsa da kendi sapını yontmaz. Bu sav kendi işini beceremeyip de başkalarının işini görüvermeye yeltenen kişileri için söylenmiştir.* (Atalay I 1985: 385)

Sarıkeçili Yörükleri arasında üzerinde bıçak taşımayan kimsenin erkek sayılmayacağı düşüncesinin yaygın olduğunu hatırlatmak isteriz. Taşınan bıçağın saplı olmasına, katlanabilmesine özen gösterilir. Gerçekten çakı göçebenin cebinden hiç eksik olmaz. Gün olur ağaca dolanan hayvanın kurtarılmasında, gün olur kaybolan bir hayvanın kurtan korunması için yapılan kurtağzı bağlanmasında, zamanı iyi değerlendirmek için sürünün arkasında kaşık, kepçe yontulması esnasında bıçaktan yararlanır.

Boncuk: *Divânü Lügati't Türk*'te *monçuk* (süs için boyuna takılan değerli taşlar (Atalay I 1985: 475) olarak bilinmektedir. Hayvanların olduğu kadar, insanların da boyunlarına taktıkları boncuklar süsten ziyade nazara karşı korunabilmek içindir. Günümüzde pek görülme de eskiden denizden çıkan ve *deve boncuğu* adı verilen süslerin büyükleri hayvanların boğazlarına küçükleri ise bebeklerin omzuna takılmaktaydı. Eğer *deve boncuğu* olmazsa süs olarak ölmüş *kaplumbağa* yavrularının iskeleti büyük ölçüde hayvanların boğazına, yumurtadan çıktıktan hemen sonra ölenlerin iskeleti ise bebekleri nazardan koruyacağına inanılmaktaydı.

Tuzak: *Divânü Lügati't Türk*'te de aynı adla bilinmekte olup bir dörtlükte geçmektedir:

İkledi mening adhak : Ayağım tuzağa takıldı

Kömerlip ogri tuzak: Gizli tuzağı görmiyerek

İgledim andın uzak: Bundan hastalık çektim

Emleğil emdi tuzak: Sevgilim ilaç et (Atalay I 1985: 380).

Sarıkeçili Yörükleri arasında *tuzak*, *tuzak kurmak*, *tuzığa düşmek* deyimleri günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Tuzak kurmanın amacı av veya vahşi hayvanı yaralı da olsa canlı olarak yakalamak içindir. Vahşi hayvanları (tilki, kurt, ayı

vb.) yakalamak için tuzağa et konulurken, uçarları (keklik vb.) yakalamada daneli bitkilerden yararlanır. Eğer bir hayvan uzun süre tuzakta kalırsa ölebilir, bu sebepten canlı yakalamak istendiğinde vakit kaybedilmemesi gerekmektedir. Sarıkeçili Yörükleri demirden yapılan tuzakların dışında bilhassa keklik avlamak için *çitme kurarlar*. Çitme, kekliğin geçeceği yolu üzerinde bir ağacın dalının ucuna ip bağlandıktan sonra daire şeklindeki ilmek toprağın üzerine konulur ve üzeri hafif toprakla örtülür. Ayrıca ilmeğin içerisine genellikle buğday bırakılır. Keklik buğdayı yemek için toprağın üzerine basınca *çitme çırpar* ve keklik ayaklarından canlı olarak yakalanır.

Halk Hekimliği / Halk Baytarlığı

Tezek: *Divânü Lügati't Türk*'te aynı adla geçmekte olup at gübresi demektir. Aynı eserde tezeğin karı erittiğinden söz edilmektedir:

Tezek karda, edhü ısız katmas: Tezek karda yatmaz; iyi kötüye karışmaz. Çünkü tezeğin sıcaklığı karı eritir, yine böylece, birbirine benzemedikçe iyi kötüye karışmaz (Atalay I 1985: 387). Sarıkeçili Yörükleri arasında *tezek* yerine *ters* denilmektedir. Günümüzde donma tehlikesi geçiren bir insan veya hayvan Sarıkeçili Yörükleri arasında *terse* gömülür. Yine göçebeler arasında donma tehlikesi geçiren birisi zaman kaybetmeden yeni kesilmiş hayvanın işkembesine sarılır. Bu arada bilhassa Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde ısınmak için hayvan gübresinden yararlanıldığını ve buna da *tezek* denildiğini hatırlatmak isteriz.

Dağlama: *Divânü Lügati't Türk*'te *tağlamak* şeklinde olduğunu ve hayvanların dağlandığından söz edildiğini hatırlatmak isteriz: *Ol atın tağladı: O atını dağladı* (Atalay III 1985: 294). Günümüzde ateşle tedavinin bir dalı olan dağlamanın hem halk hekimliğinde hem halk baytarlığında uygulandığını hatırlatmakta yarar vardır.

İlaç: *Divânü Lügati't Türk*'te ilaç yerine *em* (Atalay I 1985: 38) kullanılmıştır. On asırdır günlük hayatımızda *em* kelimesi kullanılmasına karşılık, ilaç kavramı öyle zannediyorum batı Türklerine ait metinlerde görülmektedir. Bugün doğu Türkleri *ilaç* yerine *em*, *eczane* yerine *embane*, *dermanhane* kavramlarını kullanmaktadırlar. Türkiye Türkleri arasında da *em* kelimesi atasözlerinde kullanılmaya devam etmektedir: *Kelin emi olsa kendi başına sürer. Em... işe yardı* aklımıza gelenlerden birkaçıdır.

İlaçlamak: *Divânü Lügati't Türk*'te ilaçlamak yerine *emlemek* (Atalay I 1985: 287) denilmektedir. Sarıkeçili Yörükleri arasında hayvanların toplu ilaçlanması daha çok büyüsel tedavi ritüellerinde görülmektedir. Bilhassa hayvanların toplu ölümlerinde hocaya gidilerek muska yaptırılır. Üçgen şeklindeki muska, gelişimi iyi olan hayvanların çekip çevirdiğine inanılan veya çobanın gözdesi olan bir tekenin boğazına takılır. Fazla uygulanmama- la birlikte muskalardan biri hayvanların su içeceği tekneye bırakılır ve en az üç gün boyunca o sudan hayvanların içmesi sağlanır. Zaman zaman da hocanın okuduğu su, üç gün boyunca ağıldaki hayvanların üzerine serpilir. Yapılan üçüncü muska kahve tavaşının içerisindeki közün üzerine konulduktan sonra *abır*, *ağul* veya *kuzluk*taki hayvanlar tütsülenir. Bazen de hayvanların toplu hâlde öldükleri yere çeşitli yiyecekler bırakılır. Sarkıçeliler arasında uygulanan bu ritüellerin tamamı İslam öncesinden olup günümüzde İslamlaştırılmaya çalışılan uygulamalardan başka bir şey değildir.

Sacayağı: *Divânü Lügati't Türk*'te sacayağı yerine *örküç* (Atalay I 1985: 95) kavramı kullanılmıştır. Sacayağı, Sarıkeçili Yörüklerinin temel eşyalardan birisidir. Çünkü başta yemek pişirme, ekmek atma, süt taşıma, peynir ve nor pişirmede en çok ihtiyaç duyulan eşyadan biri onların söyleyişiyle *sağacaktır*. Burada pişirme işlemi tamamlandıktan sonra sacayağı ters çevrilmesi gerekmektedir, aksi hâlde şeytanın yemeğini yapacağı, ekmeğini atacağı gibi bir inanış vardır ki bunun kökeni İslam öncesindeki inanç sitemlerinde aranmalıdır.

Sonuç

Bu küçük değerlendirmemizde görüldüğü gibi on asır önce yazılan *Divânü Lügati't Türk*'teki pek çok kavram bugün Silifke Yörüklerinde kullanılmaya devam etmektedir. Eğer göçer kültürüne ait anlatılarının yazıya geçmediğini düşünecek olursak yaşamaları nesiller arasında kullanılmasındandır. Bir örnek verecek olursak *örken* kelimesi dokunulduğu için *örken örmek* denilmiş yaşamış, örken kova-ya bağlanmış kuyudan helke (kova) ile su çekilmiş. Örkenle eşeğe odun yüklenmiş, örkenle peynir derisi obruğa sarkıtılmış ve obruktan çıkarılmış böylece de yaşamaya devam etmiş. Ama günümüzde örken örülmediğine, eşekle oduna gidilmediğine, kuyudan kova ile su çıkarılmadığına göre bu kav-

ram zamanla unutulup gidecektir.

Geçmişten beri Anadolu kültüründe halk arasındaki her inanış İslamiyet'in emirleri gibi telakki edilmiş ve edilmeye devam ediyor. Oysa halk bilimciler *Allah*'ın kelamı *Kur'an-ı Kerim*'i ve *Hazreti Peygamber*'in *sahib hadis*lerinin dışındaki ürünleri folklorun malzemesi olarak kabul ederler. Yer yer yukarıda anlatmaya çalıştığımız bu inanışlar Türklerin eski inançlarından ve komşu olduğu halklardan kültür değerlerimize girmişlerdir. Çeşitli yazı ve kitaplarımızda belirttiğimiz gibi artık İslamiyet'in emri olan inançlarla folklor ürünlerinin ayıklanması zamanının geldiğini hatta vaktin çoktan geçtiğini bir kere daha hatırlatmak isteriz.

Son sözümüz de folklor araştırmacılarına olacaktır. Derlemeyi hiçbir zaman küçük görmeyoruz, bu işi yapanları Türk milleti hiçbir zaman unutmayacaktır. Onları hayırla yâd edecektir. Bu işin önemini anlayan *Mustafa Kemal Atatürk* Cumhuriyeti kurmaz derleme seferberliğini başlatmış ve en başta türkülerimizi derletmiştir. Sonra *Doğu Anadolu Bölgesi, Çukurova Bölgesi*'ne defalarca geziler düzenlenmiş ve folklor ürünleri toplanmıştır. Artık temel eserlerimiz günümüz harflerine aktarıldı, bunlara kolaylıkla ulaşabiliyoruz. Türk cumhuriyetlerinden kitaplara, makalelere yüzyılın icadı internetle çabucak erişebiliyoruz. Öyleyse karşılaştırmalı ve kökene incek bilgileri de okuyucuya ulaştırmamalıyız. Eğer Türkiye'nin ve Türklerin kültür genleri ortaya çıkarılacaksa mutlaka ama mutlaka halk arasında *batıl inançlar, hurafeler, halk inançları* dediğimiz kültür unsurları çok yönlü olarak araştırılmalıdır. Öyle zannediyorum böyle bir araştırma bizleri olduğu kadar Türkiye'yi yönetenleri doğru istikamete götürecektir.

KAYNAKLAR

- Atalay, Besim (1985), *Divânü Lügati't-Türk Tercümesi I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Dilek, İbrahim (2013), *Türk Mitoloji Sözlüğü (Altay-Yakut)*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Türkçe Sözlük* (2009), Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Uğuz, Fatih, Halis Uğuz, Ahmet Uğuz (2013), *Erdemli Yörük Dili / Kocabasanlı, Üçtepe ve Uzunköy Yaylılarında Kullanılan Kelimeler*, Erdemli: Yeniufuk Grup Yay.

NASIL OLMALIYIZ? (MÜSLÜMAN'IN ÖZELLİKLERİ)

Bedrettin KELEŞTİMUR

Nasıl olmamız gerektiğini, Hz. Kur'an belirtiyor.
O sebeptendir ki en fazla imrendiğim kimseler,

“Takva sahipleridir.”

Allah'tan en fazla korkan ve korunanlardır!

Ayet, “Allah'ın adı anıldığında kalpleri ürperirler” (Enfal, 2)

Allah korkusu, insanda yüksek ahlak bilincini geliştirir!

Ayet, “Namazlarını huşu içinde ve doğru olarak kılarlar” (Müminun, 9)

Kendimizi ne kadar namaza verebiliyoruz!

Namaz hâlinde, ‘dünyadan’ ne kadar uzaklaşabiliyoruz!

Ayet, “Namuslarını (ırzlarını) korurlar” (Furkan, 68)

Bizim ilk aradığımız: ‘iffetli toplum’

Müslüman'ın heybeti, iffetindedir, vakarındandır, edebindedir...

Ayet, “(Hiçbir türlü) zinaya asla yaklaşmazlar” (Müminun, 5)

Milletlerin yıkılışlarının en büyük sebebi, ‘ahlaksızlıktır...’

Ahlaksızlığın ‘normal bir hayat’ hâline gelmesi asıl bizleri korkutur!

Ayet, “Emanetlerine ihanet etmezler” (Bakara, 177)

Müslüman kimdir, “dilinden ve elinden diğer insanların emin olduğu” kimsedir!

Emin olmak, güvenilir olmak, Müslüman'ın ‘kimlik belgesidir’

Ayet, “Asla zanda bulunmazlar” (Casiye, 24)

Günümüzde, ‘zan beslemek’ o kadar doğal bir hâle gelmiştir ki olmayan bir şeyi olmuş gibi ifade etmek, yazmak, çizmek âdet hâline gelmiştir!

Burada ne yapıyorsunuz?

İftiraya ve dolayısıyla ‘kötülöklere’ kapı aralıyor.

Siz hiç, Müslüman kardeşinizin ‘etini’ yer misiniz?

İşte burada, o derece ‘yerilir’ ve ‘kınanırınız’

Ayet, “Anne ve babalarına ‘öf’ bile demezler” (İsra, 23)

İşte, bizim inancımızda ‘şefkat ve merhametin dozu’

Sadece, ‘saygı’ ve ‘edeple’ ifade edebiliyoruz!

Günümüzde, bu ifadenin neresindeyiz?

Ayet, “Boş şeylerden tümüyle yüz çevirirler” (Müminun, 3)

Boş şeyler kavramı, ‘israfı’ akla getirir!

Bunun başında da ‘zaman israfı’ gelir...

İnsanı güzel şeylerden alıkoyan her şey!

Ayet, “Asla yalan söylemezler” (Müminun, 8)

Yalan nedir?

İnsanları ‘aldatmadır...’

O hâlde yalanın her hâlinde, ‘zulüm’ vardır!

Ayet, “Mallarıyla ve canlarıyla cihad ederler” (Tevbe, 5)

En büyük cihad hangisidir? “İnsanın kendi nefsiyle olan kavgasıdır!”

Asıl otokontrol burada başlıyor!

Ayet, “Cahillerle asla tartışmazlar” (Furkan, 63)

Cahil kimdir, “Emr-i bi'l-maruf”un dışında olan/ dışında kalan kimselerdir!

Cehalette; kin, nefret, öfke, inat, inkâr ve koyu bir bilgisizlik vardır!

Onlar, “Boş ve faydasız söz, iş ve düşüncelerin peşindedirler”

Ayet, “Söz verdiklerinde sözünde dururlar” (Bakara, 177)

Sözünde durmamak, insanları ‘aldatmak’ ve ‘dolandırmaktır’

Sözde, ‘dil'in iffeti’ vardır!

Sözde, ‘doğruluk’ vardır!

Ayet, “Zekâtlarını hakkıyla verirler” (Bakara, 177)

Zekâtta, ‘sosyal barış’ vardır!

Zekât, ‘kalpleri ısıdırır’ veya ‘yumuşatır’

Zekât, toplumdaki ‘kin, nefret ve öfke bulutlarını’ dağıtır!

Zekâtta, ‘Hak ve ölçü’ vardır!

Ayet, “Yetimin hakkını asla yemezler” (Nisa, 2)

Yetim, bir kanadı kırılmış, zayıf ve korumasız insandır!

Onların en fazla, 'şefkate ve merhamet dolu nazarlara' ihtiyacı vardır!

Ayet, "Yolda kalmışlara yardım ederler" (Bakara, 177)

Ne kadar yüce bir özellik değil mi

Bir garibin, 'emin olması'

Kendisine olan nazarların/bakışların da 'emin olması'

Ayet, "Kâfırlara karşı sert, birbirlerine merhametlidir" (Fetih, 29)

Bu ayeti her okuyuşumda, içimden 'kıvılcımlar' kopuyor!

Asrın Müslüman'ı, bu ayetin 'neresinde'

Bu ayet, Müslüman'ı daha heybetli, daha vakarlı, daha güçlü gösteren bir ayettir!

Ayet, "İnsanların kusurlarını affederler" (Ali İmran, 135)

Maalesef, 'kusur arayan' bir topluma döndük!

Mevlana, "kusurları örtmede gece gibi ol"

Biz ne yapıyoruz, sanki marifetmiş gibi her kusura 'ayna tutuyoruz'

Ayet, "Darlıkta da bollukta da infak ederler" (Ali İmran)

Yardımlaşmak!

'Sevdiği şeylerden infakta bulunmak' ne kadar güzel bir haslet/huy...

Ayet, "Kızdıkları zaman öfkelerini yenerler" (Ali İmran, 133)

Öfkeye hâkim olmak, 'kötülükleri' ve 'fenalıkları' önler!

Ayet, "Haksız yere cana kıymazlar" (En'am, 151)

Bir insanı öldürmek, 'âlemi öldürmek' gibidir!

Müslüman'ın Müslüman'a "kanı, malı, ırzı, canı haramdır"

Ayet, "Yeryüzünde alçak gönüllü olarak yürürler" (Furkan, 63)

Müslüman yürüyüşünde 'vakarlıdır'

Kibir ve gurur insandaki, 'güzel ahlakı' erdemi siler götürür!

Ayet, "Ölçüyü ve tartıyı doğru olarak yaparlar" (En'am, 52)

Medyen kavmi, 'ölçü ve tartıda hile yaptıkları' insanları aldattıkları için 'helak' olmuşlardır!

Ölçü ve tartıda, 'adalet ve doğruluk' vardır!

Ayet, "Helal ve temiz olan şeylerden yerler" (Bakara, 168)

Müslüman'ın hayatında ne vardır?

Pür dikkat!

Boğazından bir lokma 'haram nesne geçmemesine' dikkat edecek!

Kendisini, aile ve efradını, 'haramdan ve kötülüklerden' koruyacak!

Haramda ne vardır?

İnsana zarar veren her türlü iş, hâl ve davranış...

Ayet, "İnsanlar arasında adaletle hükmederler" (En'am, 151)

İnsanı, milleti ve devleti yaşatan adalettir!

Ayet, "Yeminlerini hiçbir zaman bozmazlar" (Nahl, 91)

Ayet, "Yakınlarına (akrabalarına) yardım ederler" (Bakara, 177)

Ayet, "Yolda kalmışlara ve hastalara yardım ederler" (Bakara, 177)

Ayet, "Yoksullara ve esir düşenlere yardım ederler" (Bakara, 177)

Ayet, "Ramazan ayında oruç tutarlar" (185)

Ayet, "Ancak müminleri dost edinirler" (185)

Ayet, "Sabrederler" (Ali İmran, 17)

Ayet, "İyiliği emreder, kötülükten men ederler" (Tevbe, 71)

Ayet, "Allah ve Resulüne itaat ederler" (Tevbe, 71)

Müslüman'ın hayatı, Kur'an hayatıdır...

O hayat insanı, 'olgunlaştırır'

O hayat insanı, 'güzelleştirir'

O hayat insanı, 'takva sahibi' yapar!

O hayat insana, 'huzur, güven ve istikrar' verir!

O hayat bizim iç ve dış dünyamızı 'imar ve ihya' eder...

BİZİMDİR

Gurbet elde boynu bükük kalmışsınız
Sılaya götüren yollar bizimdir...
Her gün turnalarla haber salmışsınız
Hasret ile saran kollar bizimdir...

Biz yaşarız edep ile ar ile
Yapmamışsınız tarih boyu hiç hile
Biz çekeriz gece gündüz hep çile
Gül çehreye düşen allar bizimdir...

Vatanımız güzel, yoktur menendi
Bütün zorbaları alt etti, yendi
Doğası harika, eşsizdir kendi
Çiçeklere duran dallar bizimdir...

Elması bir hoştur, karpuzu güzel,
Armudu çok hastır, yarpuzu güzel
İnciri bal gibi, kirazı güzel
Dilber gibi yatan, göller bizimdir...

Bizim iller bilmez, barı ve cazı
Ozanlar inletir, bin yıllık sazı
Zaferler aşkına, coşarlar bazı
“Tar”a hayat veren teller bizimdir...

Ele bozdurmayız aramızı biz
Azdırmayız artık yaramızı biz
Elbette buluruz çaremizi biz
Sevgiyle tutuşan eller bizimdir...

Gözler ıslıl ıslıl, yürekte sevinç
Barınamaz asla sinemizde hınç
Hiçbir haini de etmemişiz linç
Gönüllerde açan güller bizimdir...

Hüzne boğsa bile bizi de mazi
Silinmez şüphesiz, geçmişin izi
Kimimiz şehittir, kimimiz gazi
Ağıtları yakan diller bizimdir...

Nefsimizi bin ceht ile yeneriz
Rabbimizi sabah akşam anarız
Aşka düşüp gece gündüz yanarız
Nârdan arta kalan küller bizimdir!..

Ne tufanlar gördük ne hengâmeler
Ödenmiştir elbet, tüm ceremeler
Acziyet içinde, âh kelimeler
Kemale erdiren yıllar bizimdir...

Hızır İrfan ÖNDER

KARA ELMAS UĞRUNA...

Soma'da ölenlerin aziz ruhuna rahmetle...

Bir somun ekmek için alınından aktı terin
Yüreğe kor düşürdü göz yaşartan kaderin

Helâl rızık peşinde kazma kürek salladın
Hüzünlü yüreklere, yaşla yazıldı adın

Bir hayata karşılık, aldın ekmek parası
Kat kat yerin altında, yandı ömrün çırası

Yüzün siyah, alnın ak; ölürken de bir hoştun
Elinde külüngünle ölümsüzlüğe koştun...

Ey sonsuzluk yolcusu, bahtın kömürden kara
Zamansız gidişinle yürekte açtın yara

Daldın derin uykuya, bakışın uzak düştü
Yolunu gözleyenin, saçlarına ak düştü

Akşam dönmedin eve, yuvalar viran kaldı
Siyah beyaz resimde, bahtiyar bir ân kaldı

Ayrılık köz misali, yürekleri dağıladı
Beşikte körpe bebek, ana, bacı ağladı

Dost bildiğin toprağın yabancısı değilsin
İnsanlık, terli alnın karşısında eğilsin

Bu dünya gurbetinden göç eyledi yiğitler
Bu acıyı tarife, aciz kalır beyitler...

Güneşin uzağında, sabahın adı vardı(ı)
Kim bilir her birinin nice muradı vardı(ı)

Soma Maden Ocağı, gözyaşıyla yıkandı
Yüzlerce güzel insan, ölümsüzlüğe kandı

Kara elmas uğruna, göç ettiniz ey canlar!..
Söndü hayat güneşi, kayboldu heyecanlar

Yaşadığımız acı, ibret olsun âleme
Deniz mürekkep olsa, yetmez dertli kaleme

Ülkemin dört yanında, gözyaşları çağlasın
Bu tarifsiz acıya, kalbi olan ağlasın...

M. Nihat MALKOÇ

Türkülerimiz ekmek gibi su gibidir. Deniz olur dalgaları, nehir olur şahları. Bazen karlı dağ olur, geçit vermez. Kır çiçekleri gibi, yaban gülü gibi arı duru ve yalınkatır. *Zalim felek, gurbet, ayrılık, gönül* onunla dile gelir. Düşündürür, güldürür, ağlatır, oynatır, sevindirir. O, gönlün aziz dostu, duygu ve düşüncenin aynasıdır. Bizi söyler, bizi çalar, bizi anlatır. Hepsi ayrı renkte ve biçimdedirler. Halkımızın yaşama mücadelesinin dile ve tele yansımaları sağlayan bir aynadır. Onun içindir ki Anadolu insanı düğünü, kara gününü, kınasını, yakınmasını, mizahını, taşlamasını, kahramanlığını, aşkını, gurbetini, hatta sevgilisine sitemini dahi turnanın kanadında dile getirmeye çalışmış. Onlar bize, biz onlara sevdalanmışız. Geçit vermez dağları onlarla aşmış, ulaşamadığımız yerlere onlarla haber salmışız. Türkülerimiz arı misali her çiçekten bal almış, çiçekten çiçeğe konmuş, sevdahçemizin gülleri olarak geçmişten günümüze varlığını korumuştur. Onun için, türküler yakılmış toprak üstüne, aşk üstüne, sevdah üstüne. Her konu onlarla dile gelmiş. Kerem'in Aslı'sı, Karacaoğlan'ın yavuklusu onların sayesinde dal budak salmış. O kadar geniş bir alana yayılmış ki âşığın sevdası, Yörük kızının gaydası, Erciyes'in yaylası, bülbülün kanadının sarısı bile onlarla dile gelmiş.

Neleri barındırmamış ki bünyesinde: Karadeniz'in hamsisi, Sisdağ'ın dumanı, Kızılırmak, Aras ve Fırat türkülerle ününe ün katmış. Dertlilerin yoldaşı, âşıkların sırdaşı olmuş. Çobanın kavalı, obanın yaylaya göçü, tülü mayanın inleyişi, Gelin Ayşe'nin suya gidişi onlarla dile gelmiş, Toroslar'daki pınar, kayada keklığın sekişi, bir sekiye çıkıp delicesine öten turaç türkülerimizin nağmeleriyle bize ulaşmış. Âşık, turnalarla sevdiğine haber salmış. Kırım, Kerkük, Estergon, Eğri Kalesi, Yemen, Bağdat türkülerle ününe ün katmış. Türküler derinliklerinde bizi anlatan kendimizi bulduğumuz ömür bohçasıdır, dert bohçasıdır, sevgi bohçasıdır. Duygular yumak yumaktır bu bohçada. Tortoptur. Herkes gönlündeki sevgiyi en içten duygularla dile getirir. Sevginin, aşkın anlatımı bir başkadır türkülerde. Kendini bulut, sevgilisini yağmur yapar.

Yağmurla bulutu da Maçka'da buluşturur. Trabzon Maçka'dan yüreğimize dolan: *Divane âşık gibi / Dolaşırım yollarda* dizisiyle başlayan türkünün bağlantısı:

Al şalım mavi şalım

Dünyayı dolaşalım

Sen yağmur ol ben bulut

Maçka'da buluşalım

diyerek sevgisini, kavil yerini böyle dile getirir. Dünyayı dolaşsa da onun için en iyi buluşma yeri Maçka'dır. Senin için İstanbullarda kaldım: Arada sıra dağlar var. Pekiyi nasıl buluşacağız? Bu engelleri nasıl aşacağız? Kuş olsak bile zor. Ancak yağmuru ve bulutu Maçka'da buluşturalım. İstanbul'da iken ben bulut olup tüm engelleri aşacağım. Sen yağmur olup yere yağacaksın. Nerede buluşacağız? Maçka'da. Dünyayı dolaşsak ta illa ki Maçka...

Sevenlerin biri bulut, diğeri yağmur. Sevgi anlatımının da bir damlası. Bu nasıl bir anlatım, nasıl bir yakıştırma. Arı ve duru bir dille dizelere müthiş bir anlam yüklenmiş.

"A benim bahtı yârim

Gönlümün tahtı yârim

Yüzünde göz izi var

Sana kim baktı yârim"

diyerek büyük bir ustalıkla, nezih bir kıskançlık sergiler. İşte bu ifade ve anlatım zenginliği, türkülerimizdeki sanatın, estetiğin ne denli yüce olduğu hükmünü çıkarır karşımıza. Halkımız türkülerinde hem ağlar hem de güler. Dertlilere deva, çaresizlere çare olur. Oynar, oynatır, zılgıt çeker. Oynatır oynatmasına amma Karakaş altında göz oynamasın, diyerek de tembih eder. Erzurum'dan repertuvara giren: *Güzeller bezenmiş toya giderler / Sizlere emanet yâr oynamasın / Ben bilirim rica minnet ederler / Yengüllük edip tez oynamasın* dizeleriyle başlayan türkümüzde sözler enfestir. Nezaketin tüm özellikleri sözlerle bütünleşmiştir. Ben bilirim düğüne gelenler sevdiğinin oynaması için rica minnet ederler. Elbette *öliye giden ağlar, düğüne giden oynar*. Onun için ben de "Sevdiğim oynamasın" demiyorum. Oynasın... Oynasın onamasına amma *yengüllük edip tez oynama-*

şın. Ağır oturaklı olsun. Naza çeksin kendisini. Tez oyuna çıkarsa hafif olduğu düşünülür. Onun için düğünde bile ağır olmalı. Oturaklı olmalı.

Ben seni sevmişim sevgili yârim / Sizlere gurbandır bu şirin canım / Demirem (demiyorum) oynamasın oynasın hanım / Karakaş altında göz oynamasın dizeleriyle yine nefis bir anlatımı sergiler. Ben oynamasın demiyorum. Oynasın oynamasına amma... Karakaş altında göz oynamasın diyerek işini sağlama alır.

Türkülerimizdeki hoş görü ve aşk nakış nakış işlenmiş. Ahrazın dile gelmesi, bülbülün güle gelmesi, arının bala gelmesi onların sayesinde gerçekleşmiş. Emrah, Yunus, Pir Sultan, Seyrani, Sümmâni, Karacaoğlan, Köroğlu türkülerle diyeceklerini demişler. Karacaoğlan türkülerle güzellerin, Dadaloğlu da padişahın fermanını yazmış. Her konu türkü bahçesinde yeşermiş, olgunlaşmış bize ulaşmış. Karadenizli hiç çekinmeden *efkârlı günlerinde ramazanın gelmesini, kapının eşliğini, çocuğunun beşiğini, kayıkcının küreğini* türkülerle anlatmış.

Zileli Sadık Doğanay'dan repertuvar kayıtlarına geçen, bağlantısı "*Mah yüzüne bir nikap çek ben yandım el yanmasın*" dizeleriyle biten türküdeki sözler sevgi ateşiyle yanmanın, kavrulmanın nefis bir ifadesi olarak kayıtlara geçtiği gibi imansız birinin imana gelmesi de enfes bir şekilde anlatılmıştır.

*Gözlerin inkâra benzer ebrular keman olur
Yüzünü görse bir kâfir şüphesiz iman bulur
Her kaçan yüzüne baksam katlime ferman olur
Mah yüzüne bir nikap çek ben yandım el yanmasın*

dörtlüğündeki *yüzünü görse bir kâfir şüphesiz iman bulur* dizesiyle imansızların bile imana geleceği müthiş bir ifadedir. Yüzüne bakanın tebdili şaşar, çarpılır. Din değişir, Müslüman olur. Onun için mah yüzüne bir örtü geçir beni yaktın başkaları yanmasın.

Merhum Haydar Aslan'ın okuduğu bir Çukurova bozlağı vardır. Burcu burcu toprak kokar. Toros Dağları kokar. Yavşan kokar. Kekik kokar. Çukurova kokar. Ovanın ipil ipil eden sarı sıcaklarını serer gözler önüne. Karşı yaylaya tırmanan katar katar göçler gelir aklınıza. Sevdiğinin üstüne kol kanat germenin en açık ifadesi vardır o sözlerde. Dulda olmak, gölge olmak karışmıştır birbirine: *Salını salına gelen sevdiğim / Gel böyle salınma göz değer sana / Alların üstüne yeşil gysinme / Zalim düşmanlardan söz*

değer sana dizeleri ok olur saplanır yüreğinize. Anlatım sade ve yalındır. Kır çiçekleri gibidir. Uyaklar arasındaki uyum, sevgiyi, sevişmeyi hatırlatır sizlere. Hani esen yelden, uçan kuştan kıskanırım diyen dizeler sanki bu sözlere nazire yapar.

Bozlağın her dörtlüğü ayrı bir güzellik arz eder. Sözle müzik arasındaki uyum tek vücuttur. Halkın duygusu bu dörtlüklerle, haykırışla arşı alaya ulaşır: *Salınıp gelende kimin yârisin / Böyle sallandıkça dünya malımsın / Yüceden yüceye Toros Dağsın / Sabahın güneşi tez değer sana* dizeleri konuyla ilgili söz söyleyecek olanlara pes dedirtirecek niteliktedir. Sevdiği yücelerden yüce Toros Dağları gibi. Erişilmez, ulaşılmaz. Onun için de sabahın güneşi sevdiğine tez ulaşır. Güneşin sevdiğinize tez ulaşmasını siz nasıl anlatırsınız? Hangi kitaba hangi dizelere sığdırabilirsiniz? Sabahın güneşinin tez değmesi, sevdiğinin Toros Dağları kadar yüce olması ancak gönül dediğimiz izafi kavramla dile getirilir. İşte o da deli gönül dediğimiz kavramla müthiş bir şekilde dile getirilmiştir.

Böyle olduğu için de âşıklar türkü üstüne türkü yakmış. Bu türküler bir gün öldürür beni, diyerek duygularını dile getirmiş. Türkülerin tüm özelliklerini, güzelliklerini ortaya koymaya çalışmışlar. "*Kad-rin bilmeyenler alır eline / Onun için eğri biter menevşe*" dizeleriyle değer vermeyi, "*Canım esirgemem billabi senden / Götür sat, pazara kölem var deyi*" söyleyişleriyle de sevgiye olan sadakati dile getirirler.

Anadolu'da "Gözüm seğiriyor" tabiri yaygındır. Sağ göz seğirmesi hayra, sol gözün seğirmesi şerre yorulur. Hayra yorulan göz seğirmesi iyi bir haberin, gurbetten birinin geleceğine ya da yolculuğa çıkılacağına işarettir. Tabi bu halkın değerlendirmesidir. Tıpta göz seğirmesi dışardan bakıldığında fark edilemeyen, ancak göz kıpırtısı ile insanı rahatsız eden, gözün çevresindeki kasların titre-mesiyle oluşan bir rahatsızlıktır. Genelde göz kapığında, gözün alt kısmında olur. Anadolu insanı bunları bilmediği için kendine göre değerlendirir. Yârinin geleceğine yorar. O duygusunu da türkülerle dile getirir. Balıkesir yöresinden repertuvara giren "

*Ayva çiçek açmış yaz mı gelecek
Gönül bu sevdadan vaz mı geçecek
Sağ gözüm seğiriyor yâr mı gelecek*

dizeleriyle bize ulaşan türkü halkın kabul ettiği değer yargılarının en güzel ifadesi olarak bize ulaşır.

Türkülerde ayrılık da çokça işlenen konulardandır. Seven konuşmaz. Derdini demez. Göğüs geçirir. İç geçirir. Kimseye diyemediği ayrılık derdini türkülerle söyler. Kederini dizelere döker. Merhum Nida Tüfekçi marifetiyle repertuvara giren bir Yozgat sürmelisinde:

*Sabahınan esen seher yeli mi
Benim gönlüm divane mi deli mi
Durup durup yâr göğsünü geçirir
Yoksa bu gün ayrılığın günü mü*

diyerek nefis bir ifade kullanır. Ayrılık gününün geldiğini, durup durup göğüs geçirerek ifade eder. Bu nasıl bir anlatımdır? Nasıl bir ifadedir? Göğüs geçirme ile ayrılık günü nasıl bütünleştirilmiştir? İç çekerek. Derin derin nefes alıp alıp vererek. Göğüs geçirerek. Hiçbir şey söylemeden *Durup durup yâr göğsünü geçirir/ Yoksa bu gün ayrılığın günü mü* diyerek duygular dile ve tele dökülür.

Onun için de bu toprağın türküleri gönlümüze ferman, yüreğimize derman olmuş. Onlar bize, biz onlara sevdalanmışız. Geçit vermez dağları onlarla aşmış, ulaşamadığımız yerlere onlarla haber salmışız. Arı misali her çiçekten bal alan, çiçekten çiçeğe konan türkülerimiz bulut olmuş göğe ağmış, yağmur olmuş yere yağmış. Sevgilileri Maçka'da buluşturmuş, sonra da ahrazı dile, bülbülü güle, arıyı da bala getirmiş. Dile, güle, bala gelen türküleri bilenerlere ne mutlu.

HAYDUTLAR GÜZERGÂHINDA

Miraca ramak kalırken
Haydutlar keser göğü.
Mahremiyet yırtılırken
Saklı perdeler bir bir iner.
Semavatta sonsuzluk
Kucak açmış beklerken
Yalnızca seni...
Son çare
Havaya taş dizerler.

Moralı

ESER DEDIĞİN

Yeniden ve yenilenerek okunur
Her kelime her satırda durulur

Her yönden irdelemesiyle, olur duruma hâkim
Hayretlere düşer insan, bırakmaz kendini akîm

Mazi ve gelecek hakkında, hayaller kurdurur
Çünkü eserde derin bakışlı bir algı sunulur

Eserde felsefe desen, mevcut dağlar kadar
Eserde incelik ve letafet olur, katar katar

Eserde tahlil, felsefi açıdan derin bir bakış
Eserde tatlı sert, büküm büküm farklı bir akış

Alıp götürür insanı, bin bir ufukta gezintiye
Alıp insanı kendinden, kondurur karşı esintiye

Sözünü esirgemez, Hakk'ın hatırı yüksek diye
Olur söyledikleri ahlaki fikir yüklü birer hediye

Sözünü esirgemez asla, hak edenler için
Sorup soruşturur olanları, der: Neden, niçin?

Edebiyat deyip geçmez, hak ve hukuktan
İnce eleyip sık dokur, zira ölçüsü furkan

İnsan, böyle eserle dolup taşarken zihnen
Rehgüzârında aydınlık bir yüz görünen

Olay ve insanı didik didik eden yazara ne mutlu
Sunar insana, gerçekleri içeren sihirli bir kutu

Eser dediğin a dostlar! İşte ancak budur
İnsan kendini, hakikat zirvesinde bulur

Böylesi yazar, susmuyor haksızlık karşısında
Işık tutuyor, gerçeği yansıtan aynasında

Böyle yazarlar eşliğinde hayat ne güzel
Sosyal olaylar, onlar sayesinde olmuyor özel

İşinde gücünde olana açıp farklı birçok pencere
İnsandan uzak kalıyor, nice öldürücü cendere

Muhsin BOZKURT

DÖZÜNER Mİ FIRGETE CAN

Semed Vurgun déyerdi ki:
“Ayrılar mı könül candan,
Azerbaycan, Azerbaycan.”
Men de ona déyirem ki:
Dözüner mi firgete can,
Azerbaycan, Azerbaycan.

Önder ÇAĞIRAN

Soma Kömür Ocağında 13 Mayıs 2014 günü büyük bir facia oldu. Bu büyük felakette 301 vatandaşımız kömür ocağında şehit oldu. 485 vatandaşımız kurtuldu. Bunlardan 122 vatandaşımız yaralandı. Hâlâ hastanelerde tedavisi yapılanlar vardır. Türkiye’de üç gün millî yas ilan edildi, bayraklarımız yarıya indi. Milletçe bu acılar paylaşıldı, yaralar sarıldı. Geçen gün Afyonkarahisar / Emirdağ İlçesi Karacalar Köyünden halk şairi Âşık Yoksul Derviş (Şemsettin Kubat) beni telefonla aradı.

Soma Kömür Ocağında meydana gelen yangın faciası sebebiyle çok üzgün olduğunu belirttikten sonra aynen şunları söyledi: “Aziz Hocam, Soma Kömür Ocağı olayı hepimizi üzdü, bizleri yakıtı geçti. Milletimizin başı sağ olsun, şehitlerimize Allah’tan rahmet diliyorum” dedikten sonra “hocam Somalı şehitlerimiz için uzun soluklu (33 kıta) bir destan yazdım. Bu destanımı size göndermek bu acıları sizinle, yüce milletimizle paylaşmak istedim. Bana açık adresinizi verir misiniz?” dedi. Aradan üç dört gün geçtikten sonra Âşık Yoksul Derviş’in mektubu ve destanı elime ulaştı. Şehitlerimize bir kez daha Allah’tan rahmet, geride kalanlara sabırlar diliyorum. Sevgili ozanımıza bu samimi duygularından dolayı ayrıca teşekkür ediyor, sözü sevgili halk ozanımız Emirdağlı Âşık Yoksul Derviş’e bırakıyorum:

SOMA ŞEHİTLERİNE AĞIT

Salı günü acı haber duyuldu
Madenciler şehit oldu Soma’da
Türk milleti böyle yasa boğuldu
Anneler bağrını deldi Soma’da

★

Duyuldu bu haber on üç mayısta
Madenci evleri hep kara yasta
Bütün hane halkı kulağı seste
Bizim de kalbimiz kaldı Soma’da

★

Türk halkının yandı, ciğeri yandı
Çekildi bayraklar yarıya indi
Üç yüz, hane halkı deliye döndü
Vurup sinelerin deldi Soma’da

★

Dünya’ya duyuldu acı felaket
Anneler Gününde koptu kıyamet

Üç yüz haneden boşandı feryat
Hepsi de şehit oldu Soma’da

★

Kimisinin yeni oldu düğünü
Baba olacaktı sayardı günü
Bir ekmeğe çalışırdı her günü
Şehit oldu, o da kaldı Soma’da

★

Bir haftadır süren bu faciaya
Canlar dayanır mı böyle acıya
Teselli verdim anne, bacıya
İnsanlar seferber oldu Soma’da

★

Ağlaş, çığırışı gedeni gördüm
Alevler içinde bedeni gördüm
Bir sürü gencecik fidanı gördüm
Açmadan gülleri soldu Soma’da

★

Üç bir haneden ocak söner mi
Getti madenciler, geri döner mi
El-aman Allah’ım çaresi var mı
Hepsinin vadesi doldu Soma’da

★

Bir genç yiğit yoksulluğu görmüştü
Yirmi iki yaşında karar vermişti
Ancak bir gün önce işe girmişti
Ertesi gün şehit oldu Soma’da

★

Kimileri gözyaşını sakladı
Kimi beyim gelir diye bekledi
Ateş düştü, ciğerleri akladı
Ah çekti bağrını deldi Soma’da

★

Daha çok sözler var değinemedim
Şehitlerin ismini ben sayamadım
O günden beri de uyuyamadım
Bu facia aklımı aldı Soma’da

★

Yirmi dört yaşında bakın şu gence
Baba olmuş idi altı ay önce
Tazeydi fidanı gülleri gonca
Bütün çiçekleri soldu Soma’da

★

Çamurlu sulardan abdest aldılar
Arkadaşlar Hakk’a teslim oldular
Kimisi acele teyemmüm aldılar
Allah’a tevekkül oldu Soma’da

Hep bildiler şehit olacağını
Maden ocağında kalacağını
Kimi umut verdi kurtulacağını
Bütün umutları kaldı Soma'da

Gül kızını sofrada yemezdi yemek
Babası getirir bir dilim ekmek
Saatlerce durdu önünde yemek
O yavrunun aklı kaldı Soma'da

Bak altı yüz otuz iki yetime
Üç yüz yedi hane düştü mateme
Dayanılmaz gayrı derde, siteme
Acı kalpler hep bir oldu Soma'da

İşte görünüyor facia hâli
Bu nedeni kimse bilmez ahali
Şu Yoksul Derviş'in perişan hâli
Gözyaşları bir sel oldu Soma'da.
Âşık Yoksul Derviş (13 Mayıs 2014)

Âşık Yoksul Derviş Kimdir?

01 Aralık 1943 tarihinde Afyonkarahisar İli, Emirdağ İlçesi Karacalar Köyünde doğdu. Asıl adı Şemsettin Kubat'tır. Ünlü ses sanatçısı Kubat'ın öz amcasıdır. Şiirleriyle, deyişleriyle ve sazıyla halk ozanlığı geleneğine tamamen bağlı, vatanperver bir halk ozanıdır. Türkiye ve dünya çapında bir hak ve halk âşığıdır. Daha küçük yaşta iken şiirler yazmaya başlayan Âşık Yoksul Derviş'in bugüne kadar yirmi kitabı yayımlanmıştır. Başta T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere birçok kurum ve kuruluştan birçok ödülleri almıştır. Eserleri ve hayatı, üniversite öğrencileri için tez konusu olmuştur. Memleketi Afyonkarahisar'a ve Emirdağ'a verdiği hizmetlerden dolayı Karacalar Köyüne heykeli dikilmiştir (28 Temmuz 2007), Hayatı, eserleri ve edebî kişiliği, şiirleri Dr. Mehmet Sarı tarafından (900 sayfalık) iki cilt kitapta toplanmış, bu kitap Afyonkarahisar Valiliği tarafından yayımlanmıştır (2010). "Âşık Yoksul Derviş'ten Hz. Ali Mevlidi - Duvaz İmamlar ve Nevruzîyeler" (Ankara, 2012) adlı bir kitap da Prof. Dr. Hayrettin İygin tarafından hazırlanmıştır. Sevgili ozanımız Âşık Yoksul Derviş halen köyünde yaşıyor, sazıyla ve sözüyle Türk kültürüne hizmet etmeye devam ediyor. Kendisine sağlıklı günler ve uzun ömürler diliyorum.

AHVAL-İ BEYAN

Ne bir bıçak kesigi ne ateş yanıyımış,
Acı neymiş keder ne, tanıyorum ben anne.
Yurt edindin cenneti, melekler tanıyımış
Kaçar gelirsin bana, sanıyorum ben anne.

Ellerinin mahrumu, ellerimden tutuştum.
Kime sesleneyim ben, dillerimden tutuştum.
Bitti, dediğim anda küllerimden tutuştum,
Bu sevdanın nârında yanıyorum ben anne.

Bitmedi, bitmeyecek bu vuslatın tehiri.
Takvimler gösteriyor, kavuşmaya âhiri.
Paslı bir bıçak hicran, bir yılanın zehiri;
Kırk yerimden kırıldım, kaniyorum ben anne.

Cemalini görmekti güneşin doğduğu dem.
Taş olsa tat olurdu, elinin değdiği dem.
Şimdi sensiz yavrunun, boyun eğdiği dem.
Ekmeğimi hasrete banıyorum ben anne.

Mazlumuyum feleğin, eylediği hilenin.
Pişmanlığı olur mu kadir kıymet bilenin?
Müsebbibi ben idim çektiğin her çilenin
Katran karası beni, kınıyorum ben anne

Gölgende kaldığımda sultan olurdum handa
Meğer aldığım nefes, can imişsin bu canda.
Düşlerime düşüp de guzum dediğin anda
Arınıp marazlardan, onuyorum ben anne.

Öldün kaç sene oldu, benimle yürüyorsun.
Sanki yanı başımda yün çorap örüyorsun.
Biliyorum duyuyor, öteden görüyorsun.
Bir tek sana meramım sunuyorum ben anne.

Perden neden çekili, kapın hiç açılmıyor.
Anladım ki feleğin elinden kaçılmıyor.
Kırılmış kanadıyla vuslata uçulmuyor
O hicranî dağlara konuyorum ben anne

Dehlizlerde Yusuf'um bu kuyular kör anne
Çatlat kabrini de gel, şu yavrunu gör anne.
Ayaklarım üşüyor yine çorap ör anne
Ağustosun içinde donuyorum ben anne.

Ya zemheridir bizde, fırtına bora olur.
Her bayram yağar bizde, mavi gök kara olur.
Bırak ağlayım anne, susarsam yara olur
Bir katre gözyaşında yunuyorum ben anne.

İbrahim ŞAŞMA

Ömrümün bir yılını sana bağışladım, Bakü. O sene 1972 idi. Hazar, sakin-di, sular temizdi. Karadan kara saçla-rımı Bakü'nün tükenmez rüzgârları okşuyordu. O rüzgâr başka rüzgârdı. O rüzgârda yardan ayrılığın hasreti vardı. Gözyaşların nemleri vardı.

O rüzgâr beni duygulardan tamamıyla doldur-du. Volkan gibi patlamaya hazırladı. Ağır asker bot-lu ağır ağır adım atarak Bakü'nün güzel heykelleri-nin karşısında dura dura geçtim. Hazar sahilinden esen rüzgârdan, uçan kuşlardan Türkmenistan'a selam yollamıştım. Benim gözlerimin gamını gör-müş bir güzel: "Gamlanma, asker. Zaman çabuk geçer" demişti. O güzelin söylediği oldu. Zaman çabuk geçti. Şimdi kaç yıldır Bakü'yü özleyerek saçlarıma kar yağdırdım. O güzel kıızı da özledim. Güzellik kocalmıyor diyorlar. Gözleri vişne gibi parlayan, kömür gibi saçları rüzgâra akan o güzel şimdi de güzeldir her hâlde!

Güzel şehir Bakü şimdi ne haldedir? O yıllar-dan beri ne kadar sular aktı, ne kadar rüzgârlar esti. Ben gemide uzaktan görünen Bakü'ye baktığımda başka bir şehir yapıldığını gördüm.

Elbette, her şey değişiyor. Bakü değişmiş. Bir zamanlar ben de gençtim, gözlerimde yıldırım ça-kiyordu.

Ben tekrar Bakü'deyim. Bahçeler, yollar, kaldı-rımlar düzenli. En mutlu değişim, Rusçanın yerini şirin Azerbeycanca almış. Bana Azerbeycanca her zaman mağnı (türkü) dili olarak gelir. Aslında Azerbeycan kelimesi bir güzel mağnının (türkü-nün) bir parçası olarak duyulur.

Vatanım sen, yurdum sen, Azerbeycanım!

Şiir dünyamıza baksam Kül Tekin beyden baş-layarak bizim günlerimize kadar uzanan şairler ker-vanını hatırlarım. Türk dünyasının en zengin ha-zinelerinden biri o şairlerdir. Başka milletlerde de büyük şair az değil. Ama Türk dünyası şairlerinin ayrı bir geleneği var. Onlar Altay'da, Semerkant'ta, Gence'de, başka bir yerde olsa da kendi özüne ine ine, Turan havasından doya doya şiir yazmışlardır. Böyle büyük iş, tecrübe Sovyetler Birliği zamanın-da çok yerde unutuldu ya da yanlış yola yönlen-

dirildi. Bir örnek vereyim: Bitevi Türk dünyasına ait olan tarihî şahıslar, şairler, âlimler Türki halk-lara haksız paylaştırıldı. Nevai, Özbek'tir, Yesevi, Kazak'tır... gibi. Bu Sovyet siyasetinin gizli oyun-larından biriydi. Bu gerçeği Sovyetler dağıldıktan sonra öğrendik.

Azerbeycan, Sovyetler Birliğine sürüklenmiş Türk devletleri arasında geçmişini unutmamış ve o zenginliği bugünlere ödün vermeden taşımış bir ülkedir. Böyle olduğu için Türk şiir dünyası kerva-nının başında şimdi Azerbeycan var, diye kıvançla söyleyebiliriz. Azerbeycan şiirinin böyle olgunluğa, böyle şöhrete ulaşmasında son yüz yılın Azerbey-can şairlerinin etkisi büyük oldu. Bu gerçek her nefeste kendini göstermektedir. Azerbeycan şair-lerine ait şiirlerin her mısrasında, satır arasında bu mükemmelliğin güzel kokusu insanı sarhoş etmek-tedir.

O büyüleyici şiir dünyasını bina edenler ara-sında Tebrizli Şems'in kardeşi Şehriyar da vardır. Muhammed Hüseyin Şehriyar. Kara dağlar arasın-da doğup, kara dağlar çeke çeke geçmiş Şehriyar. Ömrü fukaralığa zengin Şehriyar.

Dağca vardı çamları.

Dağca vardı gamları.

Doğuran o dağlardı.

Öldüren o dağlardı.

Dağ iki kat boy aldı.

Dağlar gama boyandı.

Ama fukaralık ve yüreğe basılmış kara dağ-lar, Şehriyarı dize getiremedi. Ona bülent dağ-lar yardımcı oldu, o da dağları daha da yükseltti. Şehriyar'ın damarında dolu dolu Türk kanı kay-nıyordu. Mutlaka o nedenle Şehriyar, feleğe karşı dayanabildi:

Felek! Ben Şabriyar'ım, bil

Gel, etme bunca namertlik.

O benim, ışkın Allah'ı,

Ve İran şiirinin şahı.

Şehriyar, kendi şiirleri ile Türk dünyasının par-lak yıldızlarından biri olmuştur. Ve daha büyük bir yıldız.

Türki bir çeşme olsa, ben onu derya eyledim...
Ümidim var ki, bu derya hâlâ okyanus ola...

Türk dünyasının şiir hazinesine Şehriyar'ın eklediklerini tartacak terazi bulunamaz. Şehriyar, Bahtiyar ve daha yüzlerce Yâr, toplanarak Azerbeycan şiir ordusunu meydana getirdiler. Onlar insanı aydınlatmak için, yalanı ve yamanı dize getirmek için mücadeleye başladılar. O şairler yüksek seslerini millete duyurabildiler. Milletın gözünü açma diye bir söz var. Elbette gözlülerin arasında görmeyen az değildir. Azerbeycan şairleri, şair mehri, şair dili, şair duygusu aracılığıyla çok gözleri açmayı başardılar. Böyle şairler çok, ben sadece Mämmet Araz'ın şiirlerini okura hatırlatmak isterim:

Umutlar yollara serilgi kaldı.

Bu böyle de oldu. Ben bu kez Azerbeycan'a gittiğimde arzularımın biri Mämmet Araz ile buluşmaktı, onun ellerini sıkmaktı. "Mämmet Araz öldü, gitti." dediler. Bana yalan söylediler. Mämmet Araz gibi şair olana ölüm yoktur. Onun şiirler kitabı dükkânda satılırken fiyatını öğrendiğimde ağzım açık kaldı. Türkmenistan'a Mämmet Arazsız dönmeye mecbur oldum. Her Türk'ün yüreğinde yuvalanmış şairi Türkmenistan hâlâ bilmiyor. Gerçekten de "Umutlar yollara serilgi kaldı."

Bende tek kitap umudu muydu?

Ey Oraz Yağmur! Sen Mus, Mus deme, Mustafa de! Senin ayak bastığın eski Azerbeycan değil. Yüreği delikli Azerbeycan var. İnsan olan, yazar olan bunu duymaz mı? Bak, şehitler parkı türedil!

Vab, Azerbeycan, Azerbeycan!

Bu dünyada bulmuş bağtım,

Yarı senin, yarı benim.

Gönüllerde kurmuş tabtım,

Yarı senin, yarı benim.

Dünyanın kara güçleri, başına çorap örmek istiyorlar Azerbeycanım! Toprağını bölerek tükenmez kavgalara sürüklemek istiyorlar. Kafkaslarda ikinci Filistin üretmek istiyorlar. Öyle yollarla Azerbeycan'ı, Türkiye'yi, tüm Türk dünyasını yükselmekten alıkoymak istiyorlar.

Düşmana göğüs gereli,

Gereke canlar vereli!

Karabağ olmaz Ermenili!

Çık topraktan Ermen ili!

Kara gözlü Azerbeycan'ım! Sen düşmandan güçlü olmalısın. Her nefesini, her adımını zafer için bağışlamalısın. Elden gitmiş o topraklar bugün geri alınmazsa düşman yine toprak ister, Bakü'müzde taht kurmak ister.

Geleceğe kıyamayız,

Geleceğe koyamayız,

Karabağ'ı alacağız

Ya da candan olacağız.

Canım Azerbeycan'ım! Başu gamlı Azerbeycan'ım! Yalana karşı duramazsan seni yalana satarlar. Tek düşmanların değil, oysa kara kara jipliler, kara kara kapılılar arasında Karabağ'ı unutturmak isteyenler yok mudur?

Yaralı Azerbeycan'ım! Yaralardan tez kurtul, tez yüksel, tez güçlen! Düşmanımız kuvvetlidir, düşmanımız namerttir.

Unutma! Galibiyet sana hiç zaman hediye edilmez. Onu kendin kazanacaksın. "Her ne ararsan, kendinden ara!" demiş ya büyük akıllımız. Her bir Azerbeycanlı:

Yay isen, okun olayım,

Topraksan tohum olayım.

Siz ölmeyin, ben öleyim,

Daha ölüm görmeyelim.

demeye kuvvet bulmalıdır.

Karabağ, Azerbeycan'ın genç şairlerinin de yürek yarası olmuştur. Şehriyar'ın, Bahtiyar'ın, Mämmet Araz'ın ve ayrıca yüzlerce Arazların devamı olmuş şairler, gözyaşı yerine kan dökerek şiir yazıyorlar.

Doğduğu Kälbəcâr'den ayrı düşen şair Adil Cämil'i okusanız kendinizi Kälbəcârli saymaz mısınız? Ana yurduna (Karabağ'a) hasret kalmış o çaresiz anayı unutabilir misiniz?

Gözyaşı sellenip akır gafilden

Obası, oymağı düşür yadına

Anam hasret kalp ana yurduna.

Başka bir genç şair Ekber Goşalı kendi büyük sesiyle dağları gümbür gümbür gümbürdediyor. Onun sesine kulak veriniz:

Toprağı her yerde

Şebit mezarı ile möhürlenmiş

Milletin bayrağı düşmezmiş.

Şair Elçin İskenderzade'nin şiirlerini insan olan gözyaşsız okuyabilir mi?

Sırası geldiğinde söylesem, Türk dünyası şairlerinin arasında son 50 senede şehit düşmüş en genç şair de Azerbeycanlıdır. Ona Allah rahmetler versin.

Türkiyeli ağabeyim, tüm Türk dünyasının aksaklıklarından biri Yavuz Bülent Bakiler'in bir şiirinde;

Allah'ım ruhuma biraz huzur ver.

Üstüme okunmuş bir kaç avuç mübarek

Karabağ toprağından serpilse yeter.

dediği mısraları okudum. Okudum ve aynı anda aklıma başka mısralar geldi:

Karabağ'da düşman görürsem,

Yumulmaz gözlerim ölürsem.

Benim çok büyük umutlarım var. Fazla uzağa çekmeden Bakü'den bana davet gelecek: "Oraz! Karabağ'da toy tutulacak. Dünyanın şairi, aydını toplanacak. Tez gel!" diyecekler.

Kollarım kanat olacak. Hazar'dan uçarak geçecek. Kardeşlerimin sevinç gözyaşlarına dalacak.

Yeniş! Yeniş! Yeniş!

Gönüllerimiz geniş!

Ey Allah'ım! O günlere tez yetir! "Umudum yolları serilgi kaldı" demeyeyim.

BİR ÜMİT

Bunca gam yükünü yükledin bana
Tövbe karşı gelmem, yansın bu canım
Lâl olsun dillerim küsersem sana
Kulum dersin ancak dinler hicranım

Tak etse de cana, dönsem deliye
Bir bıçak vursalar akmazdı kanım
Katlandım ardımda sen varsın diye
Kulum dersin ancak, dinler hicranım

Unutsaydın bunca derdi vermezdin
Öyledir hayalim, öyledir zannım
Genç ömrümü çile çile örmezdin
Kulum dersin ancak dinler hicranım

Senden ümidimi kesersem bir gün
Kırılısın kollarım, çürüsün yanım
Hak vaki olup da geldiğim o gün
Kulum dersin ancak, dinler hicranım

Zübeyde GÖKBULUT (Gelin)

VATAN SANA CANIM FEDA

Tekin değil prenslere
Sarayların içerisi.
Bir ihtilal yapar yine
Kür Şad ile kırk çerisi.
Saraylarda kısıtılan
Hanedanın kuyruğudur.
İlkin kuyruk, sonra kelle...
Bu bozkırın buyruğudur!
Er meydanı kanla dolar
Çılgık kopar yeryüzünde.
Soysuzluğun kızıl resmi
Parçalanır birkaç günde.
Derler yine Kutluk Kağan
Başsız kalan Göktürkleri.
"Şimdi" diye buyruk verir
Cenge koşar yüz bin eri.
Dibe doğru topaç gibi
Yuvarlanırken şu batı,
Var gücüyle mahmuzlayıp
Çatlatırlar nice atı.
Başlarında tuğlu çeri,
Yağız kumda at teperler.
Altay ile Tanrı Dağ'ın
Arasını yurt yaparlar.
Alparslan'ın bozkurtları,
Yine tekbir getirerek
Atanızın ruhu için
Haçla savaşmanız gerek.
Ne cenklere tanık oldu
Şu Akdeniz, Karadeniz...
Ey yiğitler, belki sizin
Hiç anılmaz efsaneniz.
Ama cennet, merde yakın
İki parmak, bir aralık...
Korkakları bekleyense
Ömür boyu maskaralık.
Kır at gibi, bir ok gibi
Ölüm gibi sert hızınız.
Genç Fatih'in topçuları
Garbı parçalar mısınız?
Anne, baba, sevgiliyle
Vedalaşıp dağ aşarak,
Kanuni'ye şan katalım
Haçla yine savaşarak...
Tanrı Dağ'ın zirvesinde,
Cenk yolunda bir elveda
Marşı çarpar mermerlere
Vatan sana, canım feda!
Vatan sana, canım feda!

Mesut İlkey YANIK

Giriş
Sait Faik Abasıyanık, modern Türk öykücülüğünün öncü isimlerinden biridir. Hikâyelerini 1936 yılında yayımlamaya başlayan Sait Faik, ölüm yılı olan 1955'e kadar toplam sekiz hikâye kitabı ve 148 hikâye ile (Naci, 2008: 91) edebiyatımızın en önemli öykücülerinden biri olmayı başarmıştır. Sait Faik'in ilk hikâyesi 1926'da Bursa Lisesinde öğrenciyken yazdığı *İpekli Mendi*'dir. Başlangıçta Sadri Ertem ve Kenan Hulusi tarzlarını izleyerek sağlam konulu, gerçekçi hikâyeler yazmış, fakat bilhassa 1938'den sonra kendi çığırını açarak, Türk hikâyeciliğinde büyük değişimler yapmıştır. Hikâye kitapları şunlardır: Semaver (1936), Sarnıç (1939), Şahmerdan (1940), Lüzumsuz Adam (1948), Mahalle Kahvesi (1950), Havada Bulut (1951), Havuz Başı (1952), Alemdağ'ında Var Bir Yılan (1954), Az Şekerli (1954), Tüneldeki Çocuk (1955) (Kabaklı, 1997: 86).

Sait Faik'in hikâye üslubunda göze çarpan birinci özellik, "konuşur gibilik"tir. Tahkiye, tasvir, söyleşme ve hitap gibi dört anlatım çeşidinde konuşuyor hissini vermektedir. Kenar mahalleden, bohem çevrelerden ve argodan da faydalanarak İstanbul halk şivesine dayanan canlı bir anlatım bulmuştur. Ona kadar yazı dilinde görülmeyen birçok kelime ve deyimleri kullanmıştır. Ancak şunu belirtelim ki ondan önce gelen (Hüseyin Rahmi) ve çağdaşı olan (Orhan Kemal) bazı yazarlar gibi "daha gerçek olur" düşüncesiyle şive taklidi yapmamıştır. Üslup bu yazarın kişiliğinden süzülür. (Kabaklı, 1997: 91) Sait Faik'in üslubunun çağdaşı yazarlarca farklılık gösterdiğini Mehmet Kaplan şu sözleriyle belirtmiştir:

"Sait Faik'in hikâyeleri, bir kere okunup, vakaları akıldan kalarak bir daha okunmaz hale gelecek cinsten değildir. Bu hikâyeler, ilk okunuşta pek kavranılmayan fakat her dönüşte insanın muhayyilesine yeni manzaralar bahşeden bir üslupla yazılmışlardır. Üslubun bu güzel dokunuşu, Sait Faik'e mühim bir avantaj veriyor: Vakaya dayanan bir hikâyenin bir tarafı bozuk oldu mu bütün hikâye gözümüzden düşer. Sait Faik'in hikâyelerinde böyle değil. En kötü sayabileceğimiz bir hikâyede dahi, harikülade parçalar vardır. İnsan bu parçanın hatırı için bütününde

olan kusuru affediyor" (Kaplan, 2004:194).

Sait Faik'in dil, biçim ve içerik açısından gerçekleştirildiği iş, Orhan Veli ve arkadaşlarının yaptığına benzemektedir. Fethi Naci'nin bu konudaki saptaması tamamen haklı ve yerindedir. Diyor ki: "Sarnıç"ın yayım tarihi 1939, Orhan Veli'nin 'yeni biçimli' şiirleri ilk olarak 15 Eylül 1937 tarihli Varlık Dergisi'nde basılmış. Garip'in ilk baskısı ise 1941 tarihini taşıyor. Orhan Veli'yle arkadaşları şiirin biçimini yenileştirirken, aynı yıllarda, Sait Faik de sessiz sedasız, hikâyenin biçimini yenileştirmiştir. Orhan Veli'yle arkadaşlarının şiirde yaptıkları, yıllar öncesinden batı etkisine açılan şiirimizin gelişme serüveni içinde kolayca açıklanabilir ama Sait Faik'in hikâyede yaptığı yeniliği, 'özgür Konuk'a benzeterek 'özgür hikâye' diyebileceğim bir hikâyeyi yaratmasını, Orhan Veli'yle arkadaşlarının vezni, kafiyeyi vb. atmaları gibi hikâyeyi bağlayan kimi kayıtları, kuralları atmasını, yeni bir hikâye dili yaratmasını (...) açıklamak, olanaksız demeyelim, oldukça güç. Desem desem 'bireysel yetenek' diyebilirim, 'yaratıcı güç' diyebilirim, 'batı edebiyatıyla beslenmiş bir beğeni' diyebilirim. Onun Türk hikâyeciliğindeki yeri, 'yeni bir hikâye dili yaratmış' olmasıyla ölçülebilir (Akay, 2005: 31).

Çağdaş Türk hikâyeciliğinin kurucularından biri sayılan Sait Faik, gerek konu gerek anlatım tekniği gerek kullandığı dil açısından, yerleşik edebiyatın sanatsal biçiminden kopmuş, özellikle yazıya geçmemiş sözcükleri, deyimleri, halk konuşma tarzını sıkça kullanmıştır. Yapıtlarında burjuva toplumundaki insanın yabancılaşması önemli bir rol oynar. Hikâyelerinin konusu, genellikle insan ve insan sevgisi olup özellikle küçük burjuva insanının içinde bulunduğu ruh durumunu usta bir gözlem gücüyle işler. Abasıyanık, bunu yaparken, özgür insan tavrı yanı sıra, hümanizmden yola çıkmakla birlikte bu görüşünü yalnızca insanın varlık bağlamında ele alıyor; bireyi toplumsal değişimin içinde çatışmalarıyla ve gerçeklikle olan çelişkileriyle değerlendiremiyordu. Ona göre her şey "insanı sevmekle" başlardı. Nitekim, Abasıyanık'ın hikâyelerinde bu hümanist görüş ile doğa betimlemeleri bir koşutluk gösterir. Sonraki yapıtlarında

özgün bir durum kazanan lirik öge ağırlığını duyurur. Bu hikâyelerinde konu ve olaylar dizisi olmaksızın, çeşitli öyküler ruhsal durum değişimleri içinde vurgulanır. Örneğin, Alem Dağ'da Var Bir Yılan (1954), Lüzumsuz Adam (1948), Mahalle Kahvesi (1950), Son Kuşlar (1952) gibi yapıtlarında ise ezilen insanlara (balıkçı, esnaf, işsiz vb.) güçlü bir yakınlık duyusuyla gerçekliğe bağlanır.

1946 yılında siroz hastalığına yakalandığını öğrenmesiyle başlayan ölüm korkusu ve ölümü beklerken ruhunu avutma arzusu, onu daha önceki yazarların fazla dikkat etmediği sıradan insanların yaşayışına yöneltilir. Büyük şehrin arka sokaklarındaki basit, bazen hüznü ama renkli bir hayatı olan küçük adamı anlatmak ve bu adam gibi bohem bir hayat yaşamak onun hikâyede olgunluk döneminin başlangıcı olur. Lüzumsuz Adam'da (1948) topladığı hikâyelerinde alışılmış edebiyattan kopar. Biçim ve dil endişesi taşımadan yazı diline geçmemiş kelimeler, kelimeler kullanarak canlı bir anlatma tarzı geliştirir. Bu anlatıcı tavrı hikâyelerindeki çevreye ve şahıslara uygun düşmektedir. Hikâyeden bütün fazlalıkları ayıklayıp atar. Konu ve olay bütünlüğünü fazla önemsemeden, dramatik gerilimin yükseldiği, duyguların yoğunlaştığı, zaman parçalarının, anların üzerinde durur. Küçük hikâyenin yapısı da böyle bir tutum için elverişlidir. Yoğun duygu anlarını gözlemci gerçekçilikle anlatamadığında ise gerçeküstücü bir tavır takınır. Bu tavır, Sait Faik'in hikâyesi ile birlikte edebiyatımızda belli bir olgunluğa erişmiş olur. Bundan sonraki hikâyelerinde de artık küçük adamın ekmek kavgasını değil, kendisininiyle karışan iç dramını anlatacaktır. Sait Faik'in hikâyelerine bu açıdan bakıldığında, kendi hayatı ile kahramanlarının hayatının iç içe verildiği ve böylece evrensel olanın yakalandığı görülür (Oktay, 1993: 18).

Sait Faik, kendisi için yazmanın bir ihtiyaç olduğunu şu cümlelerle ifade edecektir:

*“Söz vermiştim kendi kendime: Yazı bile yazmaya-
caktım. Yazı yazmak da bir hırstan başka ne idi? Burada
namuslu insanlar arasında sakın ölümü bekeleycektim.
Hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koşum tütüncü-
ye, kalem kâğıt aldım. Oturdum. Adamın tenha yollarında
gezerken canım sıkılırsa, küçük değnekler yontmak için
cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalem yonttum. Yont-
tuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.”*
(Abasıyanık, 1952: 64)

Mahalle Kavramı

Sözlük anlamıyla mahalle; şehir, kasaba, nahiye ve köyün bölündüğü parçalardan her biridir. Hepsini ayrı bir dünyaya açılan ve hepsi insana işaret eden insan yuvalarının sıra sıra, arkalı önlü dizilerek diğerlerin ve hikâyelerin antolojileri hükmünü taşıyan, beşeri münasebetlerin provalarını yapıp insan içine çıktığımız, mekânlar da mahallelerdir.

Sait Faik'in Hikâyelerinde Mahallenin Yapı Taşları

Sait Faik'in hikâyelerinde mahallelerin yapı taşları olarak kabul edilebilecek bazı unsurlar vardır. Örneğin; mahallenin kahvesi, sütçüsü, fırıncısı, kasabı, postacısı... Bunların içinde Sait Faik'in hikâyelerinde geçen mahalle kahveleri diğer unsurlara göre daha büyük bir önem arz eder. Bu durum “Sarnıç” adlı hikâyesinde geçen şu cümlelerden açıkça anlaşılacaktır: *“Mahalle kahvesinde yirmi lira maaşlı posta müvezzileri, balıkçılar, dostsuz mütekaatler, zebun ve sessiz kabvecilerle altı kol iskambil oynadım. Dünya benimdi!”* (Abasıyanık, 2006: 14) Bir diğer örnek ise *“Lüzumsuz Adam”* hikâyesinden: *“Sabahları kalktım mı koşarım doğru bir kabveye. Bu kahve tertemiz, yedi sekiz masadan ibarettir. Sessiz insanlar gelir gider. Bir köşede bezik, kaftı kaçtı, satranç oynarlar.”* Sait Faik kahvehanelere önem vermesinin nedenini *“Az Şekerli”* kitabında yer alan *“Kıraathaneler”* adlı röportajında açıkça ortaya koymuştur:

“Niyetim kahvehaneleri yermemek... Bu niyetle işe başladıktan sonra işi övmeye kadar götürebiliriz. Bazı ukala yazıcılar, bünyemizi için için kemiren şu tembel yatağı kahvehaneler, diye yazılarına başlayabilirler. Onların maksadı üç beş, bir şey hakkında düşünemeyen, başkalarının görüşlerine hemen intibak etmek kabiliyetinde bulunan okuyucu zümresini avlamaktır. Böylece de bu nevi yazıcılar hem ukalalıklarını örter, hem ciddi, pek ahlaklı gibi görünüşlerini sağlarlar. Hâlbuki kahvehane, daha güzeli kıraathane kadar adamı adam eden yerlerden birisi de üniversitedir. Kıraathaneye gitmemiş bir üniversitelinin tahsilini yarım sayarım. Bu, dekanız, doçentiz, bütçesiz, fakültesi, tamamen muhtar üniversitelerin tavla şakırtıları arasında; gören bir göz, işiten bir kulak bir memleketin insanlarının nabzını tutabilir nabız bızlı mı atıyor, yavaş mı atıyor, yoksa 'intermittance' mi var, doktor olmaya pek hacet kalmadan müşahedelerini yapar. Severim kıraathaneleri. Bir ihtiyar gözlüğüünü takmıştır. Ötekisi elinden bir

türlü gazeteyi bırakmayana içerlemektedir. İki yaşlı başlı adam çocuklar gibi olmuş domino oynamaktadır. Üç kişi hiç aklınıza bile gelmeyen bir siyasi düşüncededir. Bir küçücük, sizin dikkatinizi bile çekmeyen haberden neler de neler çıkarılır Yarabbi! Soğuk, temiz, beyaz mermerli, ince belli çay bardaklı, mavi, sarı, turuncu fincanlı, köylü, zayıf garsonlu, sarı yüzlü ocakçılık İstanbul kiraathaneleri! İstanbul'u, İstanbul halkını, derdini, zevkini, bilgisini, dirayetini, zekâsını, sinemalardan, yalıpık, ciddi tiyatrolardan, plajlardan, dükkânlardan, hatta evlerden daha çok siz temsil ediyorsunuz. Siz birer tembel yatağı değil, birer muhtar üniversitesiniz. Üniversiteden daha muhtarsınız.” (Abasıyanık, 1998: 182-184-185)

Sait Faik'in kahvehanelerle ilgili bu görüşlerine katılmayan yazarlar da vardır. Mehmet Akif, bireye ve topluma karşı en büyük düşman bildiği kahvehanelerden nefret eder ve toplumda da onlara karşı nefret duygusu uyandırmaya çalışır. Bu duruma Mehmet Akif Ersoy'un "Mahalle Kahvesi" adlı şiirinde kahvehanelerle ilgili olan bazı dizeleri örnek olarak verebiliriz:

"Mahalle kahvesi!" Osmanlılar bilir ne demek?/ Tasavvur etme sakın "Görmedim nedir?" diyecek./ Dilençi şekline girmiş bu sinsî caniler/ Bu, gündüzün bile yol vermeyen, haramiler/ Adımda bir, dikilir, azminin, gelir, önüne/ Zavallı yolcunun artık kıyar bütün gününe/ Mahalle kahvesi hala niçin kapanmamalı?/ Kapansın elverir artık bu perde peke kanlı! (Şengüler, 1990:340-341).

Sait Faik'in hikâyelerinde postacılar da önemli bir yer tutar. "Havada Bulut" adlı hikâyesinde mahallenin postacısının karakter tahliline yer vermiştir:

"Onun bütün kababati küçük sırlar, insanda bir iki fena âdet, iki kişi arasında gizlenen bir şey, bir evden çıkması gerekmeyen bir hadise öğrenmekten başka bir şey değildir. Öyle yerde insanın üç adım arkasına oturur ki, bir cümle konuşmanızca imkân yoktur. Onda bir anlatma ve uydurma kabiliyeti vardır ki, benim gibi değme yazıcıya nasip olmamış bir muhayyile kudretine delalet eder. Posta müvezzezinin, öğrendiklerini söylemek, gizli şeyleri öğrenmek merakı, kendine göre, bulunduğu dünyayı iyice anlamak, ona göre 'Konya'yı bina etmek' arzusudur. Birçok keirli çamaşırları ortaya çıkardığı gibi, birçok temiz çamaşırları da kirlettiği oluyor. Bir adam hakkında söyleyeceği şeyler, hiçbir zaman masum hakikatler değildir. Değildir ama ne yaparsın? Bunlardan o mesuldür. Böylece, kendi

kendine yalanla doğrudan yaptığı evlerle yaşayacak odur.” (Abasıyanık, 2005: 16-17)

Sait Faik, mahallenin diğer önemli unsurlarına "Çarşıya İnemem" adlı hikâyesinde biraz eleştirel bir bakış açısıyla da olsa yer vermiştir:

"O fırıncı yok mu o? O, sabahları kırbaç gibi işçi çocuklara pis yağlı böreğini otuz beş kuruşa okutan, olur da fazla veririm korkusundan kimselere para bozmayan fırıncı! O sıra sıra kiralık evler yaptıran, keçilerine köyün ne kadar körpe dalı varsa yediren fırıncı!... O, kıyma makinesinden geçen her yarım kilo ete öğürtücü, öldürücü iç yağları karıştıran, o, elli adımdan geldiği kokan, sandalyesinde akşama kadar oturup iç yağları, keçileri, mandaları düşünen kasap efendi! Bunların suratını görmemek için çarşıya inmediğimi söylemiş gibi oluyorum. Hayır değil, değil, şimdi çarşıya insem bakkala "vay Barba Niko!", kasaba "vay usta Haralambo!", fırıncıya "ooh Abdülkadir efendi!" diyeceğime emin olun. Bizim kahveci İskâna var. Onun dünya umurunda değildir. Paraya bile para demez. Parasız olduğu zaman az buçuk düşüncelidir, o da herkes gibi. Olduğu zaman basar kabkabayı. Onun için bir yüzlükle bir onluk arasında büyük fark yoktur. Fazlasını istemez. Şeker gibi adamdır. Harplerin birinde harp boyunca bir tavan arasında saklanmıştı. Mütarekeden sonra meydana çıkmış. Tavan arasında geçen günlerini hikâye etmiştir. Sonra berber Hilmi Efendi... Cin gibi gözleri, daşlak kafasıyla gençliğinin sultanlık hikâyelerini bir anlatmaya başlasın. Karar geçirir insanı. Güzel berberin âşıkalarına oynadığı oyunların hikâyeleri her şeyi olurdan ve gülünç tarafından tatlıya bağlamanın, şakaya vurmanın, kurnazlığa, zekâyı getirmenin, tadını kaçırmamanın, tatl ve şakacı bir dünyanın yadigârlarıdır. Daba kimler mi var? Sütçü Paneli Efendi vardır. Sütçü Paneli Efendi'nin dükkânında bir Pıştov asılı durur. Dükkâna akşam altıdan sonra girenler hep cemiyet üyeleridir. Bu cemiyet bir Patlatma Cemiyeti'dir. Her nevi patlatmaya izin vardır"(Abasıyanık, 2005: 80-81).

Kenar Mahalleler

Sait Faik, hikâyelerinde mahalle tasvirlerine yer verirken kenar mahalle kavramını da kullanmıştır. Sait Faik, "Kalorifer ve Babar" adlı hikâyesinde kenar mahalleleri şu şekilde tasvir etmiştir:

"Kenar mahallelerin merkezde konuşulan dile göre yayık telaffuzlu kızları, çamurlu yüzlü, bazen de fazla zeki çocukları vardır. İnsan isimleri çoğunca, anadan doğar doğmaz takılan manasız isimler değildir. İnsanlar bura-

larda; dal, hıyar, çukur, göbek, lahana gibi sebze ve meyve isimleriyle; katır, barbunya, zargana, kuduz, gibi hayvan adlarıyla yabut da yüzünü, karakterinin bir tarafını bildiren, bal dudak, cambaz, kull, köse, sulu gibi isimlerle çağırırılar. Bu mahallelerden şehrin merkezine gitmek, İstanbul'dan Ankara'ya gidip gelmekten zordur! İnsanlar birbirini burada, Ahmet, Mehmet, Apostrof, Yorga, Evrem, Şalom diye çağırmadıkları için kimin Müslüman, kimin Hıristiyan, kimin Yahudi olduğu da pek belli olmaz. Her üç lisanın kolay, bitaraf, zaruri parçalarını ve argosunu öğrenmiş olanlar da çoktur. Bazın bir Sarı Apostrof, bir Sulu Avan'a Yahudice sataşır; bazın de bir Barbunya Ahmet, Zargana GAP'a Ermenice dert yanardı. Sefil kulübelerin, ucu bucağı görünmez yangın yerlerinin ortasında işlenen her suç, o kenar mahallelerinin sükûnetini özlemeye, uzletini sevmeye, sefaletini tetkik etmeye gelen mütecessise karşı olduğu için, fazla dedikodu yapılmaz; yalnız birkaç gün sur haricindeki kabvelerde oturan jandarmalar ve sonbaharda yaprak hıştırlarına karşı Natpinkerton hikâyeleri okuyan polisler telaşa düşerdi. Sonra bir gün sarı yüzlü, korkak, aç bir delikanlının elleri kelepçeli, adaleleri gerilmiş yüzü gülümser vaziyette götürüldüğü görülürdü. Hapishaneye buradan askere gider gibi gidilirdi. Kendi aralarında din farkı gözetmeksizin kız alıp veren bu insanların başlıca düşmanı, daha doğrusu sevgilisi, bir tepeye çıkıldığı zaman görülen, şehrin merkezidir. Kadınlar bu mahallede doğarlar, gene aynı mahallede fakat bir başka sefil kulübede ölürlerdii. Erkekler bu mahallede doğarlardı ama katiyen bu mahallede ölmezlerdi. Kimi hapishanede, kimi bir duvar dibinde, bir cami avlusunda, ne bileyim başka yerlerde, kendi doğdukları yerden başka yerlerde ölürlerdii. Bu mahallede çocukların bazın başparmakları yoktu. Bu, çok hususi bir sanata şimdiden alışmaları için mahalle operatörleri tarafından yapılan bir ameliyat neticesiydi. Bazı çocukların ayakları yoktu. Topuğundan, bileğinden, baldırından, dizkapağında ve kasığından itibaren kopmuş ayaklı, mavi gözli, koşamamaktan doğan kinlerini tramvay ve otobüslerden alan çocuklar.”(Abasıyanık, 2006: 16-17)

Sait Faik'in kenar mahalle tasvirlerine bir diğör örnek ise “Dolapdere” hikâyesinden:

“Mahalle bir bayram yeri gibidir. Dümbelek, zurna, keman sesleri duyulur. Kara bıyıklı, poturlu ihtiyarlar gezer. Öyle kızlar görürünü içiniz titrer ama burnunuzun alışık olmadığı ağır kokuya çare yoktur. Çamurlarda geçen kıştan, ne geçen kıştan öteki kıştan, Fatih'in İstanbul'a girdiğinin ertesi günü yağın yağmurdan kalma nal izleri

vardır. Duvar diplerinde keskin, gözleri acıtan bir amonyak kokusu... İleride bir fabrika gürül gürül işlemektedir. Mahalle gençlerinin çoğu bu emprime fabrikası giderler. Fabrikann etrafını bu sefil evler, kaldırmısz, eski sabıyan, amonyak, insan fabrikasının küspesi kokulu sokaklara çevirmiştir. İşte Dolapdere burasıdır.” (Abasıyanık, 2005: 84)

Etnik Kökenleri Açısından Mahalleler

Etniklik, genel anlamda bir sosyal grubun ırk, dil veya millî kimliğidir. Terimin orijinal Yunanca anlamı ethnos, kabile veya ırktır. Sosyal bilimlerde bu kavram, kültürel mecranın biyolojik ve genetik belirleyiciliği dışına çıkarak “ethos”(bir kavmin veya toplumsal bir kurumun özellikleri) ve “âdet”(sosyal öğrenme ve sosyal miras) anlamlarında kullanılmaktadır. İrk ve kültür unsurlarının mümkün bileşimleri, sosyal analizlerde bağımsız değişken olarak alınmaktadır. Etnik farklılıklar sosyal olarak üretilmekte ve korunmaktadır.

Sait Faik, “Loğusa” ve “Grenoble'da İtalyan Mahallesi” adlı hikâyelerinde Boşnak ve İtalyan mahallelerinin tasvirine yer vermiştir. “Loğusa” hikâyesinden bir bölüm:

“Kumköy, kasabanın köprülere çıkan her ana yoldan aynı mesafede idi. Her iki taraftan da şehre aynı zamanda varmak mümkündii. Fakat bir mezarlık geçildikten sonra şehrin çarşısına varılan yol, daha ziyade bir iktisadi yoldu. Çünkü bu yoldan kasaba çarşısına daha çabuk varılabildi. Hâlbuki öteki yoldan kasaba, hemen hemen iki tarla geçildikten sonra başlayıverirse de çarşı oldukça uzaktı. Kasabanın bu mahallesi, Boşnak mahallesi idi. Boşnak mahallesi ise su gibi berrak sarı kızlarıyla bir macera ve aşk yolu idi. Boşnak kızlarına tutkun köy delikanlıları, sabahleyin kasabaya mektebe giden çocuklar, bu tarla yolunu tercih ederler, hep de Hasan Ağa'nın tarlasından geçip giderlerdi.” (Abasıyanık, 2006: 49-50)

Fransa'ya eğitimi için giden Sait Faik, Fransa'nın Grenoble kentinde yer alan bir İtalyan mahallesinin tasvirini ise “Grenoble'da İtalyan Mahallesi” adlı hikâyesinde şöyle yapmıştır:

“İtalyan mahallesi, şehri ikiye biçen İzel'in sağ tarafında yukarı kışla ve surların arasına sıkışmış dar bir mahalledir. Gündüzleri içlerinde narin çocuklar varmış gibi şişkin beyaz çamaşırların dalgalandığı yakın evler, geceleri ta kiliseye kadar, kırmızı elektrikleriyle yıldızlaşır, yerden uzaklaşır. Yine gündüzleri esmer kısa boylu,

ışsız delikanlıların boyunlarındaki al ve mor fularlarla gezindiği sokaklarda; akşamüstleri bir Kul edibi, yabut bir Kumkapı hali peyda olur; yalnız geceleyin bu tekin olmayan mahallede, bıçaklı âşık dolaşır zannedilirdi. İtalyan mahallesi saat ondan sonra uzaktan, katar sesleri gelen vahşi bir ada halini aldı. Artık hiçbir talebe bu asma köprüyü geçemez. Artık hiçbir posbıyıklı, babacan Fransız, bu mahallenin vahşi kızlarını kandırmaya gelemez. İtalyan mahallesi bütün bu kötü şöhretine rağmen, benim gibi birkaç –cesur dememek için- mütecessis tarafından asılmı ş esrarı çözülmüştür.” (Abasıyanık, 2006:94-95)

Mahalle Tasvirleri

Sait Faik, hikâyelerinde mahalle kavramını işlerken gezdiği, gördüğü mahallelerin tasvirlerine, hikâyelerinde geniş ölçüde yer vermiştir. Buna örnek olarak “Yorgiya’nın Mahallesi” adlı hikâyeden bir bölümü verebiliriz:

“Dünya yüzünde gördüğüm şebirlerin mahallelerini hep böyle perişan, dalgın, meyus dolaşırdım; tabii edemediğim öyle tubaf yumuşaklıklar, acılar duyardım. Bana öyle gelirdi ki, her geçtiğim mahalleden bir şeyler isterdim. Kapı önünde yarı çıplak, arzu içinde bir genç kız görürdüm. Cam siler, ev süpürür, halı siler yabut elinde bir bıçakla soğan soyardı. Derisinden burnuma aşına bir koku gelir. Bu eve yerleşmek, bu kıza akşamları, yarın yapacağı yemeklerin erzakını getirmek, bu kızın boynuma atılması. Çocuklar görürdüm; benimdiler, o genç kızın kokusunu taşırlardı. Çamaşırlar görürdüm; tüterdi, uçardı, yabancı değildiler. Her mahallede bir koku, bir dost, bir ev, bir kız, bir oğlan, bir nine, bir ana bir saadet bırakmış çıkardım. Döner mahalleye bakar; bir kabramanlık, bir yabancı hayyat tanımak, yaşamak arzusuyla ayrılırdım. Karidesçiler, elektrik amelesi, ekmekeçi, Sirkeci, marangoz çırağı, garson, berber, akordeoncu, kit aracı, bar artisti, revü figüranı, terzi çırağı gibi esnafın birbiri üzerine yığıldığı yokuşta birbirine karışmış her din ve mezhep, Türk, Rus, Ermeni, Rum, Nesturî, Arap, Çingene, Fransız, Katolik, Levanten, Hırvat, Sırp, Bulgar, Acem, Afganlı, Çinli, Tatar, Yahudi, İtalyan, Maltız daha her türlü milletin birbirine karıştığı bu garip mahalleden sel yatağına her akşam küçük figüran kızlar iner. Onların ve terzi kızlarının arkasından berber çirakları yürür; berber çiraklarının da arkasına burma bıyıklı bir Arnavut takılır. Perdeleri çekilmiş bir evden evela bir gramofon sesi, sonra bir çığlık duyulur. Bir adam evin camlarını kırar. Bir erkek, bir polise bir havagazı lambasının ışığında cebindeki bütün parasının aşırıldığından şikâyet eder. Mahalle sessiz, karanlıktır. Ama

evlerin içinde, hatta bazı ağaçların arasında hayat fikir fikir kaynamaktadır.” (Abasıyanık, 2005: 49-50-51)

Bir diğer örnek ise “Lüzumsuz Adam” hikâyesinden: “Mahallemden pek memnunum. Yedi senedir çıkmadım oradan desem yeri. Hiçbir dostum da nerede oturduğumu bilmiyor. Mahallem dediğim; şu yedi senedir -üç ayda bir Karaköy’e inip dükkân kirasını almak bir yana- yaşadığım yer, üç dört sokak içindedir. Mahallem birbirine muvazî üç sokakla, bu sokakları diklemesine kesen bir diğer sokak, bir de bunlardan bütün bütiüne bağımsız -ama sokak sayılmayacak kadar dar, kısa- benim sokağımdan ibarettir. Ben bu sokaklara, önemliliklerine göre 1, 2, 3, 4 numaralarını taktım. Kendi sokağım numarasızdır. Onu numaralamaya elim varmadı. Oturduğum apartmanın altında bir sütçü, onun karşısında iki marangoz vardır. Sabahları kalktım mı koşarım doğru bir kabveye. Bu kabve tertemiz, yedi sekiz masadan ibarettir. Sessiz insanlar gelir gider. Bir köşede bezik, kaptıkaçtı, satranç oynarlar.” (Abasıyanık, 2005: 9)

Sait Faik, hikâyelerinde mahalle kavramını gerçekçi bir bakış açısıyla yansıtmıştır. Bu gerçekçiliği okurlarına birçok hikâyesinde hissettirmiştir. Mahallenin sadece iyi yönlerini değil, kötü yönlerini de okurlarına aktararak okurlarında gerçek mahalle bilincini oluşturmaya çalışmıştır. Bunu hikâyelerinde geniş ölçüde yer verdiği mahalle tasvirlerinden açıkça anlayabiliyoruz. Hikâyelerinde mahalle kadar öneme sahip karakterler de dünyanın dört bir yanında rastlanabilecek sıradan insanlardır. Sait Faik’in hikâyelerindeki mahallelerde aslında her mahallenin yapı taşları olan bakkallar, kahvehaneler, kasaplar, sütçüler, tasvir edilmektedir. Ancak Sait Faik, kahvehanelere verdiği önemi hikâyelerinde daha belirgin olarak ele almıştır. Ayrıca Rum, Boşnak, İtalyan mahallelerinin de tasvirlerine yer verildiği açıkça görülmektedir.

Günümüzde ekonomik sorunların neden olduğu sürekli göçlerle mahalle bilinci yitirilmiştir. Aynı mahallede oturan insanların birbirlerine çocuklarını, evlerinin anahtarlarını, evcil hayvanlarını emanet ettiği, veresiye defteri olan bir mahalle bakkalının bulunduğu mahallelerin sayıları oldukça azalmıştır. Sait Faik’in hikâyelerindeki mahalle bilincinin tekrar sağlanması için toplumun duyarlılığı gerekmektedir. Toplum duyarlılığının sağlanması için de her bireyin üstüne düşen görevi yapması yani Türk örf ve adetlerine sahip çıkması gerekir.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik (2005); *Sarı, Havada Bulut, Alemdağ'da Var Bir Yılan, Lüzumsuz Adam*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Abasıyanık, Sait Faik (1998); *Az Şekerli*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Akay, Hasan (2005); "Sait Faik'in Metinlerindeki Gerçek ve Gerçeklik Durumları Üzerine", İstanbul, Hürriyet Gösteri Dergisi.
- Kabaklı, Ahmet (1997); *Türk Edebiyatı*, Cilt V, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kaplan, Mehmet (2004); *Edebiyatımızın İçinden*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Meydan Larousse, Cilt VIII, Meydan Yayınevi, İstanbul 1978, s. 232.
- Naci, Fethi, (2008); *Sait Faik'in Hikâyeciliği*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Oktay, Ahmet (1993); *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, 1923-1950, Ankara.
- Türk ve Dünya Edebiyatçıları (1987); Cilt I, İstanbul, Remzi Kitabevi.

KALEDE BİR BAYRAK VARDI

-Göktürk Mehmet Oytun'a-

Bir bayrak vardı surunda kalenin
Dalgaları esen gecelerin ardından
O zaman daha ben çok küçüktüm
Ona tâ uzaklardan el sallardım
Ayına sevdalıydım
Gönlümün gururuydun
Sen gecelerimin nuruydun

Öz yavrundu sıcağında sinesi terlemiş
Babamındı henüz ben doğmadan
Kop Dağı'nda şehit haberi gelmiş
Bir bayramda Gazi dedem anlattı
Düşündüm ya Rab o günler ne günlermiş
Ateşle imtihan
Gönülleri yaktın
"Ulaşam" dedim çok çok ıraktın

Bir at binip ahırdan heybesini alıp terkine
Gadam gidiş o gidiş bir daha haber gelmemiş
geriye

Yer çatlamış gök yarılmış dağlar yıkılmış
Ama o surdaki bayrak inmemiş yere
Dalgalan
Bu gökler senin
Dalgalan sensin benim emelim

Bir bayrak dalgalanıyordu surunda kalenin
Bacıma dedim "İşte bu senin gelinliğin"
İlmek ilmek tel tel hürriyet işlenmiş
İliği ay
Yıldızı düğme
Sıgıyorsun gönüllere

Kına yakmış yiğitler düğün yapıldığı gece
Söz verdik "Bayrak inmez baş düşmeyince"
Sürmeli gelinler sevindi analar el salladı
Anam alnımdan öpüp fısıldayınca inceden ince
Gülümsedim "Yine ne var ana" deyince
"Hani surda bir bayrak dalgalanıyordu ya" dedi
"İşte o babanın kefeni bundan sonra
Gündüz sen bekleyeceksin, şehitler gece"
Karanlık
Kar yağıyordu
Bilmem ki anam o gece neden ağlıyordu?

Oturdum bir taşın üstüne baktım surlara
Sallanan bir el değil bin el uzandı bana
Açtım heybeyi saçtım ortaya
Kızıma hilâlden bir taç, oğluma yıldız taktım
Onlar babamdan emanetti
Ay'ı yıldızı onlara bıraktım
Yol senin
Yordam senin
Gezindiğin vatan senin
Yattığın toprak sarıldığın bayrak senin

Mahir ADİBEŞ

Yüksek tepelerde hem kuşa hem yılanı tesadif edebilirsin fakat biri meramına sürünerek öteki uçarak yükselemiştir.

(Cenap Şahabettin)

Cereyan eden her türden çok yönlü hadise karşısında, akliselimin vaziyet alması ve müspet tavır göstermesi hususunda kanaat hâsıl ederek harekete geçme emeline, “durum muhakemesi” diyebiliriz.

Elbette ki dünya yeni keşfedilmiyor. Elbette ki insan, düşünmeye yeni başlamadı. Elbette ki yalan, ilk defa gün yüzüne çıkmadı. Elbette ki yalancılardan maskeleri ilk defa düşürülmedi.

Gidenlerin ve duranların hemen hemen hepsi, kâinatın, adalet üzerinde ayakta durduğunu söylemişlerdir. İnanıyorum ki gelecekler de bunu, böyle söyleyeceklerdir.

Şayet, insan olmanın olmazsa olmazı olan akıl, adaleti temin yolunda ve tahakkukunda değilse, selim değildir.

Şeytanilik, önce akılla ardından da adaletle ve vicdanla çatışır.

Tabii ki, neyin durum muhakemesini yaptığımız da önemlidir. Başlığa “vicdan muhasebesi ışığında” ibaresini koyduk. Vicdanı tartan bir âlet mi var ki, böyle bir teklifi sunuyoruz. Ferdî ve içtimai bütün fikrî ve amelî unsurların vicdani muhasebedeki hükmü, insan olarak varlık şartımız olmalıdır. Çünkü adaletin tesisinde, akıldan çok vicdanın tesiri ve yeri vardır. Tabii ki, sorulabilir: Akılsız vicdan, nereye kadar yürüyebilir? Bu sebeple selim aklı, meselenin merkezine koyduk.

Düşünüyorum da ondan daha iyisini bulamamama rağmen, demokrasiyi zoraki en iyi sistem olarak kabulden başka çarem kalmıyor. Evet tam manasıyla *zorakî* kelimesini kullanıyorum. Çünkü demokrasi, muarızlarına göre en iyidir; kendine göre değil. Bir diktatörlükteki âdilliği savunmak ne kadar yanlış ise, adaleti sağlayamayan bir demokrasideki doğruluğu savunmak da o kadar yanlıştır. Çünkü bunlar, tamamı ihata edici değildirler.

Peki, demokrasiler âdil olmadıkları / olamadıkları, olmayı hedef olarak seçmedikleri sürece, ne mana taşırlar? Sadece, birileri tarafından “seçilmiş” olmak, değil mi? Seçilmenin hangi yollarla gayesine ulaştığı hiç düşünüldü mü? Elbette, o da düşünüldü! Peki, neticede varılan yerde tecelli eden ne

oldu? Hak mı, zulüm mü? Ne?

Bunu, fert olarak, vicdana sormalı!... Tabii ki, esas olan “ilâhî adalet”teki hesap günüdür. O, şaşmaz! Çünkü dünyada, hiçbir beşerî nizam “adaleti” sağlayamaz. Ancak, daha yakın durabilir, o kadar!..

“Ben, adaleti, evet ‘yalnızca adaleti’ tahakkuk ettireceğim!” diye iktidara talip olan bir lidere, başbakana veya başkana rastladınız mı? Köprü yapacağım, herkese ev, araba, yüksek maaş temin edeceğim, yolları genişleteceğim... ifadelerinin içinde mırıldanılan “sosyal adalet” ifadesi, asla temin edilemeyen maddi refah için sadece -belki de- bir istismar yahut kandırma unsuru olarak alışılagelmiş bir tabirden başka bir şey olmamıştır. Zaten bunu söyleyenler de buna kendileri inanmadığı gibi, muhataplar için de inandırıcı olmamıştır.

Hiçbir beşerî sistem, ‘adalet’ kavramını hakıyla temsil şöyle dursun, onun bir zerre olsun üstüne veya dışına çıkamamıştır. Demokrasi, elbette beşerî bir sistemdir. Başka bir şey olması da zaten düşünülemez. Ama demokrasi, vicdani bir tavır değildir. Eğrisiz büğrüsüz, saptırmasız sapıtmasız, çarpıtmasız çarpılmasız, yalansız, riyasız... değildir. Kürsüde veya meydandaki temsilcilere / uygulayıcılara ve bir de demokrasinin taliplilerine bir bakınız... Yakından uzağa doğru bütün “söz sahipleri”ne bakınız, hepsi kendi demokratik sistemini, karşısındakinin muhtemel tavrı üzerine inşa etme gayretindedir. Peki, asıl demokrasi, yani halkın kendi kendini idaredede iradesi nerededir?

Cevap bellidir: Seçme hakkı!..

Peki, nasıl bir ‘hak’tır, bu! Bir bahşış midir? Lütf mudur? Bir ikrâm mıdır?

Halbuki hak, iradi’dir, değil mi? İradi!..

Kitaplarda ‘hak’ yazmasına rağmen, sorunun cevabı hâlâ ‘müphem’dir!

Adalet kin ve intikam üzerinde yürür mü? Malesef değil mi? Öyleyse siz, bana ‘adalet’i gösterin, ben de inanayım!

Peşinen söyleyeyim ki bu iradeyi biz, fert fert birilerine teslim etmiş ve sonradan da karşısına geçip seyre dalmışız. Bugüne mahsus değil bu! Evet,

'idare irademizi' peşinen birilerine teslim etmişiz. Bunu asla inkâr etmeyelim ve burada da inkâr suretiyle yalana sapıp kendimizi ikinci bir cendreye hapsedemeyelim. Sadece bu kadar mı? Hayır! İnkâr'la yalana saptığımız andan itibaren aklın ikinci şubesi belki faaliyettedir ama orada adaletten asla eser yoktur.

Hadi, yoklayalım kendimizi! Müthiş bir murakabeye tâbi tutalım 'nefs'imizi! Aynı şeyleri düşünüp düşünmediğimizi bilemem. Çünkü 'nefs' bu!

Dünyanın neresinde bulunursanız bulununuz, semtinizde / mahallinizde sabit bir yere kendinizi yerleştirip gelip geçen âlemi temaşa ile "sosyal fotoğraf" çekiniz. Zaten, günün teknolojisi buna müsait! İster fotoğraf makinesiyle ister kamerayla ve elbette en cazibi ve yaygını mobese ile çekilen fotoğrafları, onun bunun kanaatıyla değil, ilmin hakikatçi bakışı altında hesaba çekiniz. Fotoğraf 'çekimi' ile hesaba 'çekimi' murakabe ediniz ve 'hesabı' ona göre yapıp 'adalet'i ona göre tecelliye çalışınız.

Zevk için değil, hizmet için ve bir gaye uğruna çekilen fotoğrafa "sosyal fotoğraf" diyoruz. Maksadı, müşahhas iyilik ve kötülükleri resmetmektir. Görüntünün arkasına sızan, temiz veya kirlili yapıyı sezmeye çalışmak, birbirinden ayırmaktır.

Bir başkasının cebinde iken çekilen fotoğraftaki el, kendinin, orada bulunduğunu en azından 'inkâr' edemez. Bahsettiğimiz gibi, 'inkâr', yalan'dır. "El, orada ise yani cepte ise niçin sorusuna muhatap olur. Ey el, niçin sana ait olmayan yerdesin?" denilir. Orada ne işin vardı? denilir. Adalet adına ve adalet için hesap sorulur!...

Bu, bir murakabe ve nefis muhasebesi olduğu kadar, bir 'durum muhakemesi'nin de başlangıç adımı olabilir. Sadece başlangıç!

Müşahedesiz, murakabesiz, muhasebesiz muhakeme nasıl olabilir?

Adalet adına, kendi fotoğrafını çekirtmeyen, bunu istemeyen ve bundan imtina eden fert, müessesese veya teşkilât, ne kanuna riayetden ve ne de vicdani tatminden söz edebilir.

Meşru kelimesi, adaleti ilgilendirir. Hukuktaki meşruluk ile, an'anedeki ve adaletteki meşruluk aynı değildir. Vicdan, ancak adaletle muhatap olabilir.

Kanun zamana, mekâna, makama, imkâna, fırsata... göre değişiklik gösterebilir. Demokrasi kendini bu "değişir"le ifadeye çalıştığına göre, kendisi de başlı başına değildir. Demek ki kim, onu, neye göre tarif ederse o, odur. Böyle bir şey 'mutlak kabul' olabilir mi?

Öyleyse demokrasi, henüz alternatifi olmayan ehvenişer'dir. "Halkın, halk tarafından seçtiklerince idare edilmesi" gibi 'masumane' bir tarifi vardır. Peki, bu tarifin içinde 'adalet' geçiyor mu? Hayır!

Demokrasi tarifine bir daha bakalım: "Millî iradeye, hür seçime dayalı yönetim şekli" (bk. Misallı Büyük Türkçe Sözlük, İlhan Ayverdi, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 267)

Peki, "millî irade" nedir? "Hür seçim" nedir?

"Millî irade", hakiki manada "âdil" midir? Ve "hür seçime dayalı" mıdır? Hiçbir şüpheye, endişeye, korkuya, suiistimale, ihtimale yer vermeyecek bir tarzda mı tahakkuk etmektedir?

Tesadüfen, temizlik işçisi bir kadınla konuşuyordum. Mahallî idareler seçiminde kendisinin büyükşehir belediye başkanlığı için 'filanca kişi'ye oy vereceğini, sebebinin ise kocasını işe aldığını söyledi. Bu hanımın tahsili önemli değil ama ilkökul mezunu. Geçimi de malum. Şaka yollu dedim ki: "Peki, alt belediye başkanlığı için kime oy vermeyi düşünüyorsun?" Güldü ve: "Onu hiç düşünmedim" dedi. "Ama o da bunun adamı ise onun işareti/ amblemine bakar, ona veririm!"

1987 seçimleri öncesiydi. Siyasi görüşünü senelerden beri çok yakından bildiğim bir arkadaşım sokakta karşılaştım. Selâmlaştık. "Çok acelem var!" dedi. "Filancayla buluşacağım, malum, benim ihale işleri onunla yürüyor!"

Sözlükteki "millî irade"yi ve "hür seçim"i, böylece daha iyi anlamış oldum!...

Tabii ki bu kadar basit değil, diyebilirsiniz! Varın, deyin! Takdir sizin!

Anayasa: "yasama, yürütme, yargı" diyor. Yani, TBMM, hükûmet, mahkemeler!

"Cumhurbaşkanı, devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk milletinin birliğini temsil eder, anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmalarını gözetir." (Madde 104)

Her şey bu iki cümlede ortaya konulmuştur. İzaha gerek bile yok. Devlet de belli, millet de belli, organlar da belli, uygulayıcı da bellidir.

Bayrak, milletin şerefidir. Bayrak, bir milletin istiklâlinin, hürriyetinin ve namusunun sembolüdür.

Peki; yürütme adına salâhiyetli ve mesul mevkide bulunan bir Başbakan, yine demokrasinin aslı bir unsuru olan ana muhalefet liderine: “Ulus’ta bayrakla dolaşmak kolay. Hakkari’de niçin bayrakla dolaşamadın?” (30 Ekim 2012, grup toplantısı, saat: 12.00) diye hitap ederse bunda, ‘hangi demokrasi’yi aramamız gerekecektir?

Anayasanın 104. maddesi niçin vardır? Demek ki demokrasi, tarifini hâlâ yapamadığımız ve hâliyle de nasıl bir “meyva” olduğunu keşfedemediğimiz bir şeydir. Milletin -ki 104. maddede millet, doğrudan doğruya ifade ediliyor, o da Türk milletidir-şerefi olan bir unsuru/sembolü, anayasada teminat altına alınmış olmasına rağmen vatan sathının her zerresinde dalgalandırılmıyorsa salâhiyetlilerin ve mesullerin hukuk -belki de adalet dememiz doğrudur-nezdindeki durumları ne olmalıdır?

“Millî irade” ve “hür seçim” böyle mi emretmiştir?

Bayrak’ın korunması böyle ise “Ayaz Bebek”in korunması nasıl mümkün olabilir? Herkes tarafından bilinmektedir ki Konya’da, kırk günlük Ayaz Bebek, zatürreeden vefat etmişti. Annesi, yirmi bir yaşındaki Maviş Eşme, çöp toplayarak geçimini sağlıyordu. Babası Onur Ulak ise Çanakkale’de vatani görevdeydi. Yani, askerlik vazifesini ifa ediyordu.

Şimdilerde, bunlardan söz eden var mı? Hayır, değil mi?

Askerdeki evlâdının aile fertlerini koruyamayan “millî irade”nin ve “hür seçim”in adı olan “demokrasi” bu mudur? Ne dersiniz?

Kiminin çocuğu askere gitmiyor veya parayla takas ediliyor, kimi de bütün ailesini bu vatan için ölüm pahasına feda ediyor! İşte, düşünülmesi gereken bir başka meselemiz de budur!

Peki, bu saydığımız birkaç numune dahi demokrasi icabı ise “demokrasi” nasıl “âdil” hükümünde olabilir? Faziletli olabilir?

“Millî irade” de “âkil” mi yoksa “âdil” mi önceliklidir/ öncelikli olmalıdır? Makul’deki, âkil mi önde bulunmalıdır, âdil mi? Demokrasiyi, hangisinin rejimi olarak takdim etmek doğrudur?

Mesuliyetini bilen salâhiyetlilerin taksim edildiği rejim mi daha uygun olur, menfaatlerin mesuliyetsiz salâhiyet paylaşımı mı?

“Millî irade” tecelli ettiğine/ettirildiğine ve tek hüküm mercii o olduğuna göre bütün “güç”, adalet dâhil, odur/ondadır. Fakat sormamız gerekmez mi ki “millî irade”nin içindeki adalet miktarı ne kadardır? Ve bu miktarı hangi ‘makam’ tartacaktır?

Belki ‘sıfır’, belki ‘yüzde yüz’ değil mi? ‘Sıfır’ı bırakalım ve sıfırın üstünde bir zerre ‘miktar’ düşünelim. Bu ‘zerre miktar adalet’i hangi ‘makam’ tartacaktır?

“Benim kocamı işe aldı” ile “ihale işlerim onunla yürüyor” tavrında ne kadar adalet varsa demokrasinin bu bahsindeki “irade”de de o kadar var demektir!

Fotoğraf makinenzini/kameranızı/mobesenizi açıp bakınız, başka neler var, diye!

İçi dopdolu değil mi? Ne ararsanız mevcut: Hırsızlık, haset, kıskançlık, cinayet, fuhuş, gasp, katliamın her türüsü, boğma, kesme, delme, kırma, parçalama, vazife ihmali, sarkıntılık, tecavüz, kadın cinayeti, her çeşit t(ı)rafık dehşeti, isyan, yumruklaşma, küfürleşme, insan ticareti, organ ticareti, rüşvet, iftira, iltimas, donma, yanma, göçük/çığ/enkaz altında kalma...

Ve filmin sonunda, Ayaz Bebek dehşetindeki bir görüntü: Bir kadının elindeki çantasını alabilmek için onun kafasını hırsla defalarca yere çarpan bir cani ruhlu adam... Sonra kâğıt üzerinde yazılmasına rağmen ‘korunamayan bir kadın’ın çocuklarının gözü önünde delik deşik edilişi...

Film bitmiyor... Devamı yarın!... Maalesef!...

“İslâm ordusunun İran’ı fethettiği gece, Hazret-i Osman, Hazret-i Ömer’in huzuruna girip selam vermişti. Hazret-i Ömer, acele mektup yazıyordu. Mektubu yazıp bitirince yanmakta olan lambayı söndürdü. Başka bir lamba yaktıktan sonra onun selamına cevap verip konuşmaya başladı. Hazret-i Osman, lambayı söndürüp başka bir lamba yakmasının sebebinin sorunca: “Söndürdü-

UMUTSUZ ÂŞIK

ğüm lamba beytülmalındır. Bana ait değildir. Onu Müslümanların işini görmek için yakmıştım, onların işini görmek için yazdığım mektup bitti. Şimdi seninle şahsi işimizi konuşuyoruz, bunun için de kendime ait lambayı yaktım.” der.

Bir başka örnek: “Hazret-i Ömer, birkaç bin askeri harbe göndermişti. Harbe gidenlerin evlerine adam gönderip hâllerini sorması ve geceleri kendisinin şehri gezmesi âdetiydi. Bir gece şehri dolaşıyordu. Bir evin önünden geçerken ağlayan bir kadın sesi duydu. Kulak verdi: “Halife, kocamı harbe gönderdi, biz burada aç susuz kaldık. Yarın çocukları götürüp halifenin kapısına bırakacağım” diyordu. Hazret-i Ömer dayanamadı. Gidip bir miktar yağ ve bir çuval unu sırtına alıp kadının evine getirdi. Ateş yakıp yemek pişirdi. Çocukları kaldırıp yedirdi. Sonra kadından özür diledi.” (bk. Türkiye Gazetesi Yeni Rehber Ansiklopedi, Cilt: 16, s.125)

Siz, içinde her türlü rezaletin bulunabileceği ‘adalet’ adı verdiğiniz bir ‘yumağı’, bir ‘âmâ’ya ‘çözdürmeye’ kalkışırsanız ip, her dönemeç başında kopar.

Yüce ve mukaddes kitabımız Kur’n-ı Kerim’in Hûd suresinin 112. ayetinde -Peygamber Efendimiz nezdinde- Yüce Rabb’imiz, bize şöyle buyuruyor: “Emrolduğun doğru yolda bulun!”

Bu ayetikerime indiği zaman, Enbiyâ suresinin 107. ayetinde: “Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” buyrulan Kâinatın Efendisi de şöyle demiştir: “Hûd sûresi, sakalıma ak düşürdü.”

Adaletin özü, esası budur!

Ne yazık ki yaşadığımız dünyada, fotoğraf makinelerinin / mobeselerin içindekilerden hiç kimsenin müteessir olduğu da pek görülüyor.

Kimsenin “sakalı”na da “ak düş”müş gibi değil! Demek ki, ‘doğruluk’ ve ‘adalet’ içinde yüzen bir dünyada yaşıyoruz!..Ne saadet(!)

Durum muhakememizi, Peygamber Efendimizin iki mübarek sözüyle bitirelim:

“Yalan ile iman bir arada bulunmaz.”, “Yalan, nifak kapılarından biridir.”

Üzerine betondan kalıplar dökülse bile hakikati gizlemek mümkün değildir.

İlhamsızlık vardiyalarında bir ukde şiirdin.
İmasızdın lakin benimdin, her şeyimdin,
Sesimdin, sazımdın, sözümdün...
Belki mevsimler boyu beklemek vardı kaderde
Ya da yazılmamıştı adın sonsuz yaşamın herhangi bir köşesine.

Uğursuz şarkılar mırıldanırdı geceler,
İlahi söylerdi gündüzler.

Bir dinsizin dini olurdu cümleler,
Dudaklarda bir mısra kalırdı, geçerdi seneler...

Sensizlik bir yıldırım gibi saplanırdı göğsüme,
Ne olurdu sanki

Bir ölüm, iki yaşamdan daha mı değerliydi?
Kuşkusuzluğumun sebebi cahilliğim miydi,
Yoksa sevda zaliminin imtihanı mı böyleydi?

Ben senin geçtiğin her karara boyun eğerken
Sen bütün acılarımda söz sahibiydin.

Bir cellâdın elleriydin.

Uzaktan baktığım her manzaranın katiliydin.

Olsun.

Yine de benimdin...

Ardı ardına geçen her hüzünde bir mantık aradık.

Yılların tozu bulaşırdı ellerimize,

Şiir akardı gözlerimizden,

Bir hıçkırık olurdu kalbimizden her geçen...

Sevda limanında boş boş dolanırdık,

Sahipsiz ruhumuzun vurgun yemişi acısı vardı yeryüzünde.

Aşkta mutlu olmak haramdı ömrümüze.

Yine olmadı.

Mutsuzluk peşimizi bırakmadı.

Olsun.

Umut yine de en çok bize yakışandı...

Gamze NİĞDELİOĞLU

TÜRK OLMAK ZORDUR: IRAK'TA TÜRKMEN OLMAK DAHA ZORDUR

Prof. Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ

Hemen sınırlarımızın ötesinde yıllardır bir şeyler oluyor ama her nedense biz devekuşu misali kafamızı kuma sokmaktan ve etrafımızda yaşananları görmezden gelmekten başka bir şey yapmıyoruz. Elli - yüz yıl sonrasının hesaplandığı veya planlı bir dış politikamızın olduğunu söyleyebilecek bir kişiyi tanımıyoruz. Kısacası Türkiye Cumhuriyeti ileriye dönük dış siyaseti olmayan bir ülkedir. Herkesin ağzında, büyük Atatürk'ün "yurtta sulh, cihanda sulh" sözü, anlamlı ya da anlamsız tekrarlanıp duruyor. Mustafa Kemal "yurtta sulh, cihanda sulh" derken Hatay'ı ana vatanımıza katıyor, Batı Trakya, Musul-Kerkük ve Türkistan Türkleriyle ilgileniyordu. Erken vefat etmeseydi Musul da Türkiye'ye dâhil olacaktı. O, bu işi kafasına koymuştu.

Maalesef, yukarıda da söylediğimiz üzere Atatürk'ün zamansız ölümü güneyimizdeki bütün dengeleri tersine çevirdi. Onun yerini dolduracak dirayet ve kabiliyette bir siyaset adamının yetişmesi de Türkler için bir şanssızlıktır.

Türkiye'den daha önce Türk vatani hâline gelen Suriye ve Irak'ta yaşayan Türkler bugün varlık ve yokluk savaşı veriyorlar. Türkiye'de belirli bir kesimin dışında, kimsenin umurunda değiller. Bilindiği üzere I. Dünya Savaşında, Irak ve Suriye bölgesi İngilizler tarafından işgal edilmiş, savaşın sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi'ne göre, Türkler yenik sayılmışlar ve Osmanlı Devleti'nin değişik yerlerinde olduğu gibi Suriye ve Irak'tan da çekilmek zorunda kalmıştı.

Anadolu'da bir Kurtuluş Savaşı verilip, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, önceleri Misak-ı Millî hudutları dâhilindeki Musul'un kimde kalacağı, Türk ve İngiliz hükümetleri arasında çözülememiş ve bu yüzden mesele Lozan Konferansına taşınmıştı. Buradan da bir netice çıkmayınca, konu Birleşmiş Milletlere taşındı ve malum sebeplerden dolayı (Şeyh Said'in Kürt İsyanı vs.) Türkiye, İngiltere'nin teklifini kabul etmek zorunda kaldı. Biz, İngilizlerin nasıl yalancı ve sahtekâr bir millet

olduklarını Kıbrıs'tan da biliyorduk. Osmanlı'nın zor bir zamanında geçici olarak bıraktığımız Kıbrıs'tan üzerinden yüz yıldan fazla bir vakit geçmesine rağmen çıkmadılar.

İşte Ankara ve Lozan Antlaşmalarından sonra Fransa ile İngiltere'nin kontrolünde kurulan Suriye ve Irak'taki uydu devletlerin insafına terk ettiğimiz Türkmenler, o günlerden beri kan ağlamaktadır.

Bu asil millet binlerce yıldır Araplara hizmet götürmesine rağmen onlar tarafından sürekli arkadan hançerleniyor. Bilindiği üzere 1932'de İngiltere mandasından kurtulmadan önce de sonra da Irak'ı yönetenlerce Türkler hep düşman görüldü. Hiçbir vakit önemli görevlere getirilmediler. Yine 1937 senesinde, Sâdabat Paktı vesilesiyle Türk Dışişleri bakanının (Tevfik Rüştü) Kerkük'ü ziyareti söz konusu olmuştu. Türk'e ve Türkiye'ye o derece bağlı olan Irak Türkleri, abartmasız Türk heyetinin arabalarını bile omuzlarında taşımışlardı. Türkiye'ye karşı beslenen sevgiden korkan Irak hükümetleri bu tarihten sonra, Türkiye'den gelen hiçbir heyeti Kerkük'e sokmamaya özen gösterdikleri gibi, Türkmenleri de hep göz hapsinde tuttular.

Irak'ta krallık rejimini kanlı bir ihtilalle, 14 Temmuz 1958 tarihinde deviren Abdülkerim Kasım zamanında Türkler rahat bir nefes alacaklarını sanırken, hayal kırıklığına uğradılar. Kendisini herkesten büyük gören ve Acem-Kürt karışımı bir soydan gelen Abdülkerim Kasım, yıllar sonra çocukları Türklerin başına bela olan Kürtlerin lideri Molla Mustafa Barzani'yi 11 yıldan beri yaşadığı Rusya'dan Irak'a davet etmişti. O, birkaç ayaklanmada Abdülkerim Kasım'a yardımcı olduğundan gücünü daha da artırdı. Kendi iktidarı ve kurmayı düşündüğü Kürt devleti için Türkleri engel gören Barzani ve emrindeki Kürt Demokrat Partisi, Abdülkerim Kasım'dan izin almak suretiyle harekete geçti. Türklerin umudu durumundaki II. tümen komutanı Nazım Tabakçalı idam edilerek, büyük bir engelden kurtuldular. Üç binden fazla Türk, turancılık iddiasıyla tutuklandı. Nihayet Irak dev-

riminin yıl dönümü olan, 14 Temmuz 1959 günü Araplar ve Kürtler evlere saldırarak önlerine geleni kurşunladılar. Binlerce Türk, sokaklar ortasında vahşi bir şekilde öldürüldü. Bu hadiseler karşısında Türkiye tıpkı bu gün olduğu gibi sessiz kaldı. Talihsiz bir şekilde, sanki cetvelle çizilen sınırlarımızın ötesinde kalan Türkmen kardeşlerimizi daha çok yıkan, bunlara seyirci kalan ve güvendikleri dal olan Türkiye'ydi.

Irak'taki diktatörlük rejimi fazla sürmedi. 8 Mart 1963'te Abdülkerim Kasım bu kez Kürtlerle iş birliği yapan Baasçılara iktidarı bıraktı. Kürtlere bugün olduğu gibi, o gün de bütün imkânlar tanındı. Zavallı Türkler ise horlanıp, aşağılanmadan insanca bir hayattan başka bir şey istemiyorlardı. Bu sırada Baas ile Barzani'nin arası açılınca, o soluğu İran'da aldıysa da Baasçılar Türklere karşı akla, hayale gelmeyen zulüm ve baskı politikalarına devam etti. Türklerin yaşadığı bölgelere hariçten Kürt ve Arap nüfus yerleştirildi. Çeşitli yollarla onların Irak'tan uzaklaştırılması sağlandı. Nihayet 1980'li yıllara doğru Türklere yapılan baskılar doruk noktasına vardı ve Türklerin lideri durumundaki pek çok kişi idam edildi.

Bugün Irak'ın en zengin toprakları bir zaman Türklerin yoğun olarak buldukları yerlerdir. Ama bütün dünyanın gözü önünde bu kadim Türk yurtlarından Türkler kovulmakta ve azınlık durumuna düşürülmektedir. Şartlar hem Arapların yanlış siyasetleri hem de Amerika Birleşik Devletlerinin dışarıdan müdahaleleri sebebiyle Irak'ta azınlık hâlindeki Kürtler için olgunlaştırılmıştır. Nihayet onlar kendilerinin düşmanı gördükleri Türkleri tamamen tesirsiz hâle getirme imkânını 2 Ağustos 1990'da başlayan Körfez Harekâtıyla yakaladılar.

Türkiye, Irak'ın kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulmasına ve Türkmenlerin haklarının çiğnenmesine asla razı olmayız, bu bizim kırmızı çizgimiz dese de söylediklerini yalamak zorunda kaldı. Bugün Irak'ın kuzeyinde adı konmasa, BM tarafından henüz tanınmasa da bir fiili devlet mevcuttur. Bu hâl Türkiye Cumhuriyeti'nin takip ettiği yanlış dış politikardan kaynaklanmıştır. Elbette Türkiye'nin

millî bütünlüğüne zararlı bu oluşuma seyirci kalan siyasetçiler en azından tarih önünde bu hatalarının hesabını vereceklerdir. Günümüz itibarıyla birileri yaptıklarının yanına kâr kalacağını sanıyorlarsa yanılıyor.

ABD ve onun sadık dostu İngiltere tarih boyunca asla Türkiye'nin müttefiki olmadılar. Onlar daima kendi çıkarları için Türkiye'yi ve Türkleri kullandılar. Bu iki devlet ne zaman Türkiye ile yakın ilişkilere girdiyse, daima sonuçta zarar gören Türkler oldu. Şimdi de Orta ve Yakın Doğu'daki enerji bölgelerine hükmedebilmek için Türklerin kanı değişik vesilelerle dökülmektedir. Türkiye'nin bütün hassasiyetleri törpülenerek sindirilmekte ve onlara ancak dışarıdan bakmasına müsaade edilmektedir. Bir vakitler, Irak'ın kuzeyinde, Türkiye'nin aleyhine teşekkül olacak bir siyasi çözümün savaş sebebi sayılacağını söyleyen Türkiye'ye şimdi, sesini çıkarma, sen kendi toprak bütünlüğünü koruyabilirsen dua et denmektedir. Yıllardır yanlış atılan adımlar yüzünden Türkiye ve çevresi ateş kazanına dönmüştür.

Irak ve Suriye'de yeni kukla sömürge devletler kurulmaya çalışılmaktadır. İşte 2014 yılı haziran ayı başlarında yaşananlar da göstermiştir ki Türkiye'yi bölgede kimse önemsemiyor. Türkiye kendi menfaatlerini bile koruyamayacak hâle gelmiş, birtakım marjinal gruplardan medet umar vaziyete düşmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti her şeye rağmen ta başında Irak'a girmemekle ve oradaki Türkmen kardeşlerimizin hamisi olduğunu dosta ve düşmana göstermemekle hata etmiştir. Orada yaşayan iki milyondan fazla Türkmen, ABD ve kuzeydeki Kürt azınlığın insafına bırakılmıştır. Ne yazık!

*Hangi sözlerle ninem gönülünü açmışsa bana,
Ben o sözlerle gönül vermedeyim sevgilime.
Sözlerim ninni kadar duygulu olmak yaraşır,
Bağlıdır çünkü dilim gönlüme, gönlüm dilime.*

(Faruk Nafiz Çamlıbel)

Dil, en basit tanımıyla bir anlaşma aracıdır. Eskilerin tabiriyle dilin “efradını cami ayyarını mani” (mükemmellik için gereken bütün unsurları içeren ve gereksiz olanları dışarıda tutan) tarifini yapmak da kolay değildir. Muharrem Ergin’in şu tanımı bu niteliğe yakındır: “*Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.*” (Ergin 1985: 3) Esasen dilin tanımını ezberlemek yerine onun özelliklerini öğrenerek dili doğru kullanmaya gayret etmek gerekir.

Bu sık karşılaşılan ve her geçen gün hızla yayılan yanlışlardan biri olan iyelik ve kişi eklerinin yanlış kullanılması esasen dilin “kendine mahsus kanunları olması ve bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık” olma özelliğini bilmemekten veya önemsememekten kaynaklanıyor. “*Tabii bir varlık olan dilin kendisine mahsus bir takım kanunları vardır. Bunlar dil kaideleridir. Dil kaideleri dilin yapısına hâkim olan, dilin bünyesinden ve temayüllerinden doğmuş bulunan bir takım prensiplerdir. ... Dil canlı bir varlıktır. Zaman zaman bir takım değişiklikler, kendi bünyesinden doğan çeşitli sebeplerle bazı gelişmeler gösterir. Bu değişiklikler ve gelişmeler ona, uzun tarihi boyunca, daima serpilene ve zaman içinde akıp gelen bir manzara verirler. Bu yüzden dilin tarihinde bir takım merhaleler, bir takım gelişme safhaları gözle çarpır. Fakat bütün bu değişiklikler ve gelişmeler dil kaideleri çerçevesinde cereyan ederler. ... Kendi kanunlarına aykırı zorlamaları dil hiç bir zaman benimsemez. Canlı bir varlık olarak yapısı, fertlerin ve cemiyetlerin istedikleri şekilde karışmalarına müsait değildir. Onun fertlere ve cemiyetlere tâbi olmayan bir nizamı vardır. Bu nizamı meydana getiren şey kendi kanunları, kendi kaideleridir. Bu kaideler dışına çıkacak bir müdahale dile hiç bir şey kazandırmaz. Dil ancak kendi bünyesine uygun normal bir müdahaleyi kabul eder.*” (Ergin 1985: 4) İletişim aracı olarak dil ile cep telefonları karşılaştırılırsa bu husus daha iyi anlaşılır: Cep telefonunuzun kapaklarını, tuş takımını veya kılıfını değiştirmek istediğinizde o modele ait olmayana kullanmanız; telefonunuzun fotokopi çekme özelliği yoksa

onunla fotokopi çekmeniz nasıl mümkün değilse dilin tabiatını değiştirmek, yeni kurallar uydurmak da yanlıştır. Zira doğal ve canlı bir varlık olan dil, bunları kabul etmez.

Durum böyle olduğu hâlde ne hikmetse son zamanlarda iyelik ve kişi eklerinin yanlış kullanımıyla ilgili örneklerin sayısı her geçen gün artmaktadır.

İyelik (sahiplik) ekleri, getirildiği isimlerin (nesnelerin) *ben, sen, o, biz, siz, onlar* kişilerinden hangisine bağlı olduğunu ifade ederler:

	İyelik Ekleri	Örnekler
Teklilik 1. kişi	-m	(benim) göz-ü-m, ev-i-m, baba-m
Teklilik 2. kişi	-n	(senin) göz-ü-n, ev-i-n, baba-n
Teklilik 3. kişi	-ı, -i, -u, -ü, -si, -su, -sü	(onun) göz-ü, ev-i, baba-sı
Çokluk 1. kişi	-mız, -miz, -müz, -müz	(bizim) göz-ü-müz, ev-i-miz, baba-mız
Çokluk 2. kişi	-nız, -niz, -nüz, -nüz	(sizin) göz-ü-nüz, ev-i-niz, baba-nız
Çokluk 3. kişi	-ları, -leri	(onların) göz-leri, ev-leri, baba-ları

Dilin canlılığının yansımalarından biri olmak üzere tarihî süreçte (-ñ > n, Eski Anadolu Türkçesinde -muz, -müz / -ñuz, -ñüz gibi) bazı ses değişiklikleri yaşanmıştır ancak çokluk ikinci kişi iyelik ekinin çokluk birinci kişi eki yerine de kullanıldığı örnekler, tarihî metinlerde mevcut değildir. Dolayısıyla çokluk ikinci kişi iyelik eki yerine çokluk birinci kişi iyelik ekini tercih etmek, **haksız sahiplenmeyi** hissettiren çok yanlış bir kullanımdır. Bunun meşhurlar tarafından yapılması, yaygınlaşması bu yanlışlığa meşruiyet kazandıramaz. Konuşanın ne dediğini değil ne söylemek istediğini sezme / kavrama anlayışı da bu olumsuzluğu ortadan kaldıramaz. “Nasıl olsa ne demek istediğim anlaşılıyor, öyleyse üzerinde durmaya gerek yok” denilemez.

Muhatap “idraki kıt” olduğu için yanlış anlayabilir ama Nasrettin Hoca’nın “hırsızın hiç mi kabahati yok” dediği gibi, bunda mütekelimin (konuşanın) hiç mi kabahati yok. Dinleyen, konuşanın yanlış ifade ettiğini doğru anlamak zorunda mıdır, Türkçe bilmek bunu mu gerektirir.

Televizyon programlarından alınan şu örneklerle bakınız:

Kaç çocuğ**un** var? Maaş**ın** ne kadar? Evin var mı?... şeklinde sorulabilecek hususları, programın sunucusu “Kaç çocuğ**umuz** var?” “Maaş**ımız** ne kadar?” “Evi**imiz** var mı?” şeklinde soruyor. Muhatap da bu yanlış kullanımı öyle kanıksamış ki hiç

itiraz etmeden cevap veriyor. Bunlar ne kadar mantıksız ne kadar ilgisiz sorular demiyor.

Muhatap, bir kişi olduğunda *nezaket, saygı* gibi gerekçelerle teklik ikinci kişi (*sen*) yerine çokluk ikinci kişi (*siz*) ve bu kişiyi gösteren iyelik eki kullanılabilir. Ancak “Kaç çocuğunuz var?” şeklinde sorulabilecek bir soruyu “Kaç çocuğumuz var?” şeklinde sormak daha nazik, daha kibar, daha saygılı bir tarz olmadığı gibi *kaş yapayım derken göz çarkarmaktır*.

Aşağıdaki cümlelerde de bu yanlışlığı örnekleriyle haksız sahiplenmeler vardır:

Kızımız çok güzelmiş. (Kızın/kızımız çok güzelmiş.) Kararımızı verdik mi? (Kararını verdin mi? / Kararınızı verdiniz mi?) Üniversite tercihlerimizi yaptık mı? (Üniversite tercihlerini yaptın mı? / Üniversite tercihlerinizi yaptınız mı?) Okulumuzu seviyor muyuz? (Okulunu seviyor musun? / Okulumuzu seviyor musunuz?) Peynirimiz çok taze. (Peynir çok taze.) Önce soğanlarımızı küp küp doğrayalım sonra tenceremizi ocağımıza koyalım. (Önce soğanları küp küp doğrayın/doğrayınız sonra tencereyi ocağa koyun/koyunuz.)

“Farkında mısınız son zamanlarda artan bireyselleştirici iyelik eki ne denli yanlış kullanılmakta. -im, yani benim. Niye ki? Dil bilim adına yanlışlığı değil sadece; kişisel ve sosyal yanı, yanlışlığı da var ve altında yatan psikolojisi için bence.

Girdiğiniz her mağazada, her tezgâhtarda aynı kullanım: O beden ceketim kalmadı. Sarı kalmadı elimde, beyazı da çok sık duruyor, denemek ister misiniz? Haftaya yeni model cep telefonlarım gelecek. Hindim kalmadı maalesef ama tavuğum bu sabah geldi, bu defalık tavuk vereyim size. Bu gibi pek çok söylemi olmuştur alışveriş yaptığımız mağazalardaki tezgâhtarın.

Senin değil o mağaza, o mal da senin değil. O hâlde niye o iyelik eki. Çözemedim bir türlü ve çok rahatsız ediyor beni. Yoksa aldıkları iş yeri gelişim seminerlerinde falan mı öğretiliyor şimdilerde. İşe daha bağlı, benimsemiş görünüm sağlayıp müşteriyi güvenli kılar diye -ki bende hiç de öyle bir etki uyandırmadığı gibi, tepki uyandırıyor üstelik-...” (Alkan, 2008)

Bu haksız sahiplenmenin değişik bir şekli de özellikle seslenmelerde- kullanılmaya ve yayılmaya başladı: “Anneciğim, bir bardak su verir misin?” cümlesinde bir yanlışlık var mı? Bence de yok. Bu

cümleyi bir annenin çocuğuna söylediği izahatıyla aynı soru tekrar edildiğinde aynı cevap verilebilir mi? Elbette hayır. “Oğlum/kızım” yerine ona hitaben “anneciğim” denmez.

“Babamızı bekliyoruz.” cümlesini kardeşlerden biri söylerse elbette yanlış olmaz ama bunu anne söylediğinde katmerli bir yanlışlık söz konusudur. Çünkü konuşan; eşini/kocasını, çocuk babasını beklemektedir.

Yukarıdakilere benzer bir yanlışlık, kişi eklerinin kullanımında da görülmeye başladı. Fiil çekiminde kullanılan ve fiili yapanı gösteren kişi ekleri, üç tiptir. Kişi zamirlerinden kaynaklanan ve bugünkü şekillerine gelinceye kadar bazı değişikliklere uğrayan birinci tipteki kişi ekleri; anlatılan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, istek ve gereklilik çekiminde kullanılır. İyelik eki kaynaklı olan ikinci tipteki kişi ekleri, bilinen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılır. Emir çekimi ise üçüncü tipteki kişi ekleriyle yapılır (Esasen emirde her kişi için ayrı bir şekil eki bulunduğundan bu şekil ekleri, kişiyi de gösterir):

Kişiler	Kişi Ekleri			Örnekler
	1. Tip	2. Tip		
T. 1. kişi (<i>ben</i>)	-m	-m	oku-yor-u-m	gör-dü-m
T. 2. kişi (<i>sen</i>)	-sın, -sin	-n	oku-yor-sun	gör-dü-n
T. 3. kişi (<i>o</i>)	-	-	oku-yor	gör-dü
Ç. 1. kişi (<i>biz</i>)	-ız, -iz, -uz, -üz	-k	oku-yor-uz	gör-dü-k
Ç. 2. kişi (<i>siz</i>)	-sınız, -sünüz	-nız, -nüz	oku-yor-sunuz	gör-dü-nüz
Ç. 3. kişi (<i>onlar</i>)	-ları, -leri	-lar, -ler	oku-yor-lar	gör-dü-ler

Teklik/çokluk ikinci kişi eki yerine çokluk birinci kişi ekinin kullanılması da yanlıştır. Bu duruma ismin ek-fille şimdiki/geniş zamanda çekiminde ve değişik kiplerle çekimde son zamanlarda daha çok rastlanılmaktadır. Bunda da haksız sahiplenmenin/bencilliğin etkisi olabilir:

Teklik (veya saygılı, nazik söyleyişler için çokluk) ikinci kişi ekiyle oluşturulması gereken soru ifadelerinin çokluk birinci kişiyle yapılması yanlıştır. Muhatap, bir kişi ise teklik ikinci kişi; birden fazla ise çokluk ikinci kişi eki kullanılır. Saygı, nezaket gibi sebeplerle muhatap bir kişi bile olsa çokluk ikinci kişi eki tercih edilir: “Kayserili misin? / Kayserili misiniz?” yerine “Kayserili miyiz?” denmez, denmemelidir. Muhatabınıza “öğrenci miyiz?” sorusunu yönelttiğinizde “Sizi bilmem ama

ben öğrenciyim.” gibi bir karşılık alabileceğinizi hiç düşündünüz mü?

Bu yanlışlık, bazı mekânlarda ve durumlarda “kıpti, şecaat arz eylerken sirkatin söyler” densizliğinin ötesinde bir cehalet numunesi arz etmektedir:

“Cep telefonlarımızı kapatalım!” uyarısında bulunan kişinin kendi telefonu da açıksa ve muhataplarıyla beraber kendi de telefonunu kapatacaksa bu ifade doğrudur. Aksi hâlde, “Cep telefonlarınızı kapatın/kapatınız!” yerine böyle söylenmesi yanlıştır.

Giyim mağazasında bayan tezgâhtar, bay müşteriye “bir de 52 bedeni deneyelim” dediğinde müşteri bu ifadeyi “bir de 52 bedeni deneyin/deneyiniz” şeklinde anlamak mecburiyetinde midir?

“Lütfen, burada beklemeyelim!” uyarısında bulunan güvenlik görevlisi, kendini de dâhil ediyorsa sorun yok.

“Ne alırsız, Urfa kebabı yer miyiz, yemekten sonra tatlı yer miyiz?” diyen garson, bizimle yemek yemekle yetinmiyor “kahve içer miyiz?” sorusuyla kahve keyfimize de ortak oluyor.

“Siz önce tanışın, biraz konuşun!” yerine “önce tanışalım, biraz konuşalım” diyen sunucu nazik olayım derken yaptığı kabalığın farkına ne zaman varacak?

“Geldik mi, çalışıyor muyuz, eğleniyor muyuz, başardık mı, kilo verdik mi?...” gibi ifadeler, bunları söyleyen kişiye bağlı olarak teklik/çokluk ikinci kişiyi göstermez.

Kendinizi Türkçeyi yeni öğrenmeye başlayan bir yabancı yerine koyarsanız, bahsedilen yanlışların ne kadar önemli olduğunu fark etmeniz kolaylaşır. Dil bilgisi kitaplarınızda “-mız, -miş, -müz, -müz” çokluk birinci kişi iyelik ekidir” yazdığı hâlde siz hangi gerekçeyle, hangi mantıkla bu eki aynı zamanda teklik/çokluk ikinci kişi için de kullanacaksınız? Benzer şekilde ikinci kişi için kullanılması gereken kişi ekleri yerine birinci kişi ekini tercih etmenizin gerekçesini “böyle diyorlar ama” şeklinde açıklamanın bilimsellikle ilgisi olabilir mi? Başkaları yapıyor diye aynı yanlışlığı tekrar etmenin bir mantığı olabilir mi? Mesela; *biz* ve *siz* zamirlerinin zaten çokluk kişiler için kullanıldığını bile bile bun-

ları bir de *bizler* ve *sizler* şeklinde kullananlar var diye aynı yanlışlığı tekrar etmek mi gerekiyor? Bu ve buna benzer şekilde yukarıda bahsedilen yanlışlar, galatimeshur olarak değerlendirilemez.

Dilin asıl işlevinin insanlar arasında anlaşmayı sağlama olduğu, kendine mahsus kanunları bulunduğu, bu kanunlara göre gelişen doğal ve canlı bir varlık olduğu asla unutulmamalı, dilin özelliklerine uymayan tasarruflarda bulunmanın dile yarar yerine zarar vereceği iyi bilinmelidir.

KAYNAKLAR

Ergin, Muharrem; Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1985.
Alkan, Perihan Reyhan; *Bu İyelik Eki Rahatsız Ediyor Beni*, (<http://blog.milliyet.com.tr/bu-iyelik-eki-rahatsız-ediyor-beni---/Blog/?BlogNo=106773> erişim tarihi: 9.7.2010).

BİR KUŞ HİKÂYESİ

Bir kuş uçtu sofradan,
Sofranın tadı tuzu kaçtı.
Sofradaki kuşlar ötmez oldu...
Bir kuş uçtu sofradan,
Sanki hayat durdu.
Zaman su gibi akmaktan vazgeçti,
Akrep ve yelkovan ayırdı yollarını,
Bütün ağaçlar eğdi boynunu...
Sofradan uçan kuşun ne yeri ne sesi doldu...
Kimse onun gibi ötmedi, kimse onun gibi sevedemedi bizi.
Biz sofradakiler yalnız, çaresiz
Ve beklentisizce...
Yalnızlığın koynunda uyumaya çalışan birkaç kuş olduk yalnızca.
Kanatları kırıktır yalnızlığın üşütür,
Sesi boğuktur korkutur,
Kalbi soğuktur...
Bir kuş uçtu ki sofradan,
Yeri dolmaz,
Bülbül ötmez,
Yalnızlık kırık kanat,
Boynu bükük ağaçlar,
Ve beklentisizce ama biraz da umutla sofrada kalan birkaç kuşun hikâyesiydi işte...

Emine İrem ALAGÖZ

Zor... Anlatması çok zor ne hissettiğimi... Her şey karmakarışık... Yerine oturan tek bir taş bile yok. Bu durum da acıtıyor canımı insanlar kadar...

Seviyorum... Ama benim gibi inatçı ve sert birinin sevebileceğine kim inanır ki? Ben böyleyim işte... Bağırıp çağırırım, kırarım, yıkarım, ama hep severim. Kimse de bilmez o taş kalbimin içinde nasıl aşklar olduğunu... Sanırlar ki ben sadece taş kalpli biriyim. Bu yüzden de yalnız kalırım çoğu kez. Kimse dinlemez beni, ön yargı ile inadı birleştirip koca bir at gözlüğü takarlar. Dinlemez, sormaz, duymazlar. Sadece beni hep yalnız bırakırlar.

Sonra sıkılıyorum yalnızlıktan. Kendime bir dost ararım. Baktım ki insanlardan bana fayda yok ben de aklıma gelen her fikre sarılıveririm.

Bazen aklıma şarkı söylemek gelir. Belki de ben bu iş için yaratılmışım diye düşünürüm, bir iki nakarattan sonra ya sesim hoş gelmez ya da şarkılar... Hoşlanmayınca da hemen bırakırım.

Oturur, düşünürüm. Sonra acaba resimle mi paylaşsam yalnızlığımı diye... Alırım elimde bir kalem, kâğıda çizgiler çeker, boyarım. Çoğu kez basit, sıradan ve bir iki kişiden fazlasının sevmeyeceği saçma sapan şeyler çıkar ortaya.

Yine sıkılır, dururum. Geceyi beklerim, uyuyup kurtulurum diye. O zaman da aklıma gördüğüm o korkunç kâbuslar gelir, uykudan da soğurum.

Otururum yatağıma, açarım lambalarımı. Yatağımın tam da yanında duran defterimi, kalemimi alırım. Genelde her gün yaparım bunu tüm direnmelerime rağmen. Direnme dediğim de yine beceremem, saçma sapan şeyler yazarım dememdir her gün. Ama yazı yazmakta benim için ilginç bir fark buldum geçen günlerde. Yazılarımı insanlar beğensin, ünlü bir yazar olayım diye değil de ben dertlerimi, yalnızlığımı paylaşayım, benim için de özel bir uğraş olsun diye yazıyorum.

Sadece yazarken huzur bulurum ben. Zamanın nasıl geçtiğini, sayfaların nasıl dolduğunu hiç fark etmem. İlk cümleyi doğruca bulup yazmak için debelenirken, bir de bakmışım ki ikinci sayfa bitiyor, üçe doğru gidiyorum...

Böylesi zamanlarda da hep şunu anlarım: Ben duygularımı paylaşmak için yazıyorum ve yazdıkça eksiliyor sıkıntılarım; ama ne kadar yazsam da ertesi gün için biraz bırakıyorum. Demek ki öyle çok sorun var ki insan hayatında; yazsa da bitmiyor, söylese de... Bu tür uğraşlar o karma karışık duyguları biraz daha sakinleştiriyor sadece...

KİTAP İSTEME ADRESİ

SERÇEÖNÜ MAH.

AHMET PAŞA CAD.

ÇİÇEK İŞ MERKEZİ

KAT: 4 NU: 15

KOCASİNAN/KAYSERİ

TEL: 0537 770 73 78

€ POSTA: celebilacin@gmail.com

FİYATI: 20 TL.

TOPLU TALEPLERDE 15 TL.

POSTA ÇEKİ HESAP NUMARASI

MEHMET ÇELEBİ

500 98 98

